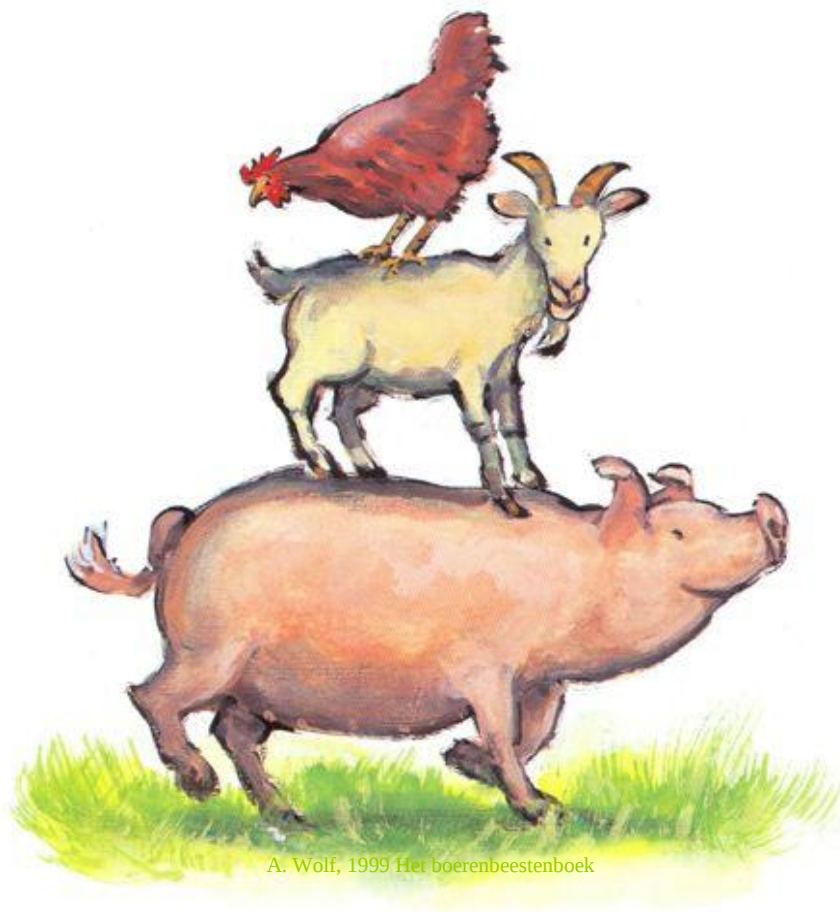

Onderzoeksrapport

De rol van het dier op de zorgboerderij

A. Wolf, 1999 Het boerenbeestenboek

Marieke Bos
Maartje Hendriks

juni 2011

AAIZOO

stichting voor
Animal Assisted Interventions
in Zorg, Onderzoek en Onderwijs

Hogeschool

**VAN HALL
LARENSTEIN**

ONDERDEEL VAN WAGeningen UR

Onderzoeksrapport

De rol van het dier op de zorgboerderij

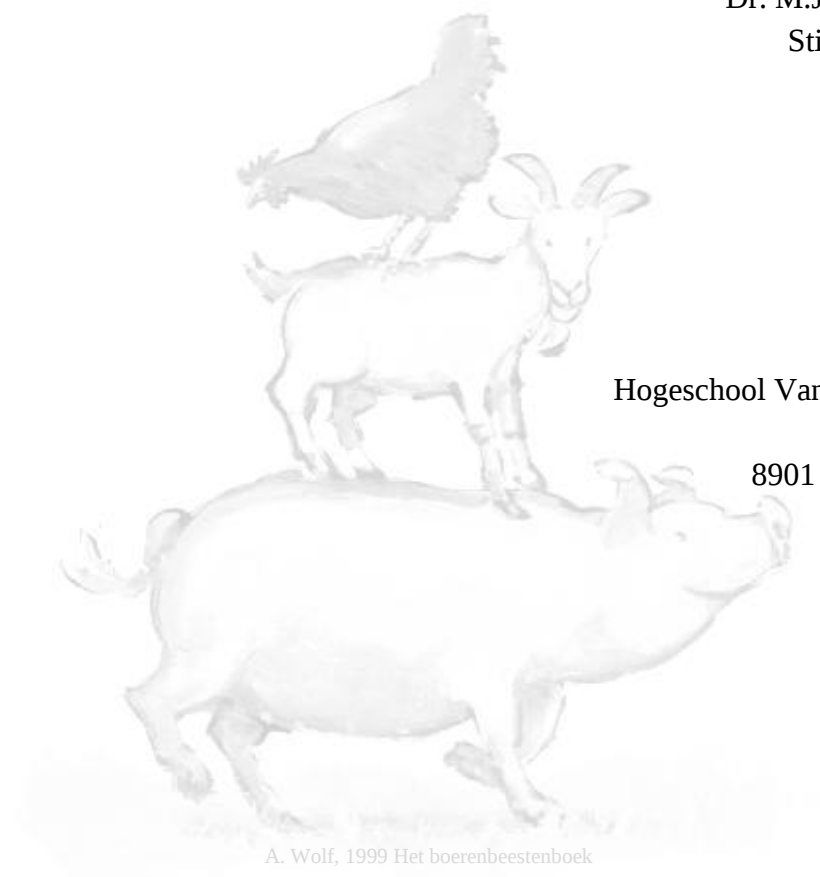
Opdrachtgever

Dr. M.J. Enders-Slegers
Stichting AAIZOO
Uilecotenweg 3
Ammerzoden

Begeleiders

S. Ophorst
H. Procee
Hogeschool Van Hall Larenstein
Agora 1
8901 BV Leeuwarden

juni, 2011

A. Wolf, 1999 Het boerenbeestenboek

Marieke Bos

Maartje Hendriks

Projectnummer 594000

Hogeschool

**VAN HALL
LARENSTEIN**

ONDERDEEL VAN WAGeningen UR

Voorwoord

Dit onderzoek vond plaats in het kader van ons afstudeeronderzoek voor de opleiding Diermanagement (major) richting Dieren in de Zorg aan Hogeschool van Hall Larenstein te Leeuwarden.

Wij willen graag onze opdrachtgever Marie-José Enders-Slegers van Stichting AAIZOO hartelijk bedanken voor haar steun en advies gedurende ons onderzoek.

Ook bedanken wij Hanneke Procee en Susan Ophorst voor hun begeleiding. Daarnaast bedanken wij Henry Kuipers en Maaïke Miedema-Coenen voor hun advies. Dit zijn allen docenten aan Hogeschool van Hall Larenstein te Leeuwarden.

Ook willen wij de Federatie Landbouw en Zorg bedanken voor het beschikbaar stellen van de gegevens van de website www.zorgboeren.nl. Tot slot willen wij alle geïnterviewde personen en iedereen die heeft geholpen tijdens het afstudeertraject hartelijk danken voor hun tijd, medewerking en enthousiasme.

Marieke Bos en Maartje Hendriks

Leeuwarden, juni 2010

Samenvatting

Stichting AAIZOO wil inzicht krijgen in de keuze voor en de beleving van een zorgboerderij door cliënten. Welke diersoort vinden cliënten leuk en zijn deze cliënten op zoek naar arbeidsmatige dagbesteding of komen ze om te snoezelen. Bij een goede zorgmatch passen de cliënt en het dier bij elkaar en is de activiteit geschikt voor alle partijen. Door duidelijk te maken of bepaalde diersoorten de cliënt wel of niet aanstaan, wordt het voor de boer makkelijker zijn activiteiten op dier en cliënt af te stemmen. De zorgmatch speelt hierdoor een rol bij de tevredenheid van de cliënt, het welzijn van het dier en de kansen voor de zorgboer. Er is een scheiding gemaakt tussen het 'vooronderzoek' en het 'hoofdonderzoek'. In het 'vooronderzoek' is met behulp van interviews in kaart gebracht wat de criteria zijn van de cliënt bij de keuze voor een bepaalde zorgboerderij. De mensen die werden geïnterviewd hebben te maken met het werkveld zorgboerderijen. Er werden mondelinge interviews gehouden, deze zijn semigestructureerd uitgevoerd met behulp van een topiclijst. Wat er in alle interviews gezamenlijk naar voren is gekomen, is dat de cliënten op de zorgboerderij vooraf wel een band hebben met dieren. Sommigen komen oorspronkelijk van de boerderij of hebben een familielid werkzaam op een boerderij. Anderen hebben een huisdier (gehad) of zijn creatief met het uitbeelden van dieren. De band met het dier wordt op de zorgboerderij gestimuleerd en waargenomen.

In het 'hoofdonderzoek' is een praktijkgericht onderzoek uitgevoerd. Er werd nagegaan of er verbanden bestaan tussen verschillende doelgroepen en de diersoorten op de zorgboerderijen. Voor het onderzoek bestond de populatie uit alle zorgboerderijen die zijn vermeld op www.zorgboeren.nl. Voor het onderzoek is de database van de FLZ gebruikt. Op alle combinaties (doelgroep en diersoorten) is een Chi kwadraat toets gebruikt. Er is gekozen voor een significantieniveau van 0,050 (5%).

Er zijn geen statische verbanden gevonden bij mensen met niet aangeboren hersenletsel en (ex-) gedetineerden met de verschillende diersoorten. Bij de andere doelgroepen zijn positieve en negatieve significante verbanden gevonden met de diersoorten. Stichting AAIZOO zou in een projectgroep een inventarisatie kunnen uitvoeren om de huidige versnippering van de data over de zorgboerderijen terug te brengen tot één complete database. Ook kan Stichting AAIZOO samenwerkingspartners op zoeken en samen op één plaats maken om alle cliënten van informatie over zorgboerderijen te voorzien. Een samenwerkingspartner die een grote rol speelt zou bijvoorbeeld de Federatie Landbouw en Zorg kunnen zijn. Andere partners en organisatie die mogelijk informatie hebben zijn de KvK, het CBS, zorginstellingen en belastingdienst.

Summary

Green care or 'Farming for Health' is a fast-growing field in the Western World (van Dijk and Hassink 2006). In several places in Europe and the United States, farmers open up their farms for vulnerable groups of people to be co-workers. In this report these kind of farms will be referred to as care-farms, the co-workers will be referred to as clients.

The AAIZOO¹ foundation wants to gain insight into the choice that clients make for a care-farm and the perception they have of the care-farm in the Netherlands. Which animal species do those clients like and what kind of labour are they looking for; or does a day at the care farm counts as a sort of relaxation exercise for them?

We assume a perfect match when an animal species and a type of client fit together. Finding out whether clients like or dislike specific species, might help the farmer to combine the right species with the right clients. Making a quick and correct combination will be to the advantage of the farmer, the animal and of course the client.

This report is divided in two parts, a preliminary and a main survey. The preliminary survey consists of interviews that were held to make an inventory of the criteria that clients use in order to make their choice for a specific care-farm. All interviewed people are involved in the field of green care. They were interviewed orally with a topic list in a semi-structured way. All interviews indicate that clients who come to a care-farm already have some kind of connection to animals. Some of them are originally from a farm or have a relative that works and/or lives at a farm. Others have or have had a pet or they just like to creatively express themselves by drawing or making clay model animals. Human-animal bonding is stimulated and often seen on care-farms.

The main survey is more practical. It was worked out if there exist any connections between different groups of clients and different species of animals at care-farms. The population that was used consists of all the care-farms mentioned at the website of the Federatie Landbouw en Zorg². In order to perform the survey the database of this federation was used. A Chi-squared test was taken for all possible combinations between target groups and animal species where the alpha level was equal to 0,050 (5%).

Within the target groups of people with acquired brain injury and (ex-)detainees no statistical relations with animal species were found. For the other target groups both positive and negative statistical relations were found. The AAIZOO foundation could start a project to make a complete inventory of all care-farms in the Netherlands. This inventory should be made in order to reduce the fragmentation of data about care-farms. Maybe it's even possible to keep all this data in one place, in order to inform clients in a better way. The AAIZOO foundation should also search for other concerned parties to collaborate in a project group in order to reduce this fragmentation. Parties that may have a concern in this matter or could provide information are the Federatie Landbouw en Zorg, Chamber of Commerce, Central Bureau of Statistics, Tax and Customs Administration, social service sector, etc.

¹ A Dutch foundation for support of Animal Assisted Interventions in Care Research and Education.

² The Dutch branch of care farmers is represented by the Federation of Agriculture and Care.

Inhoudsopgave

INLEIDING	8
1. BESCHRIJVING VAN HET ONDERZOEKSKADER	9
1.1 PROBLEEMBESCHRIJVING.....	9
1.2 DOELSTELLING	11
1.3 ONDERZOEKSVRAGEN.....	12
2. HET VOORONDERZOEK.....	13
2.1 MATERIAAL EN METHODEN.....	13
2.2 ONDERZOEKSPOPULATIE.....	13
2.3 DATAVERZAMELING	14
3. HET HOOFDONDERZOEK	15
3.1 MATERIAAL EN METHODEN.....	15
3.2 ONDERZOEKSPOPULATIE.....	15
3.3 DATAVERZAMELING	16
3.4 DATA ANALYSE.....	18
4. RESULTATEN VOORONDERZOEK	19
4.1 RESULTATEN INTERVIEW	19
4.2 DISCUSSIE VOORONDERZOEK	25
4.3 DEELCONCLUSIE	26
5. RESULTATEN VAN DE AAN- OF AFWEZIGHEID VAN EEN BEPAALDE DOELGROEP BIJ EEN BEPAALE DIERSOORT.....	28
5.1 MENSEN MET EEN VERSTANDELIJKE BEPERKING.....	28
5.2 MENSEN MET EEN STOORNIS IN HET AUTISTISCH SPECTRUM	29
5.3 MENSEN MET NIET AANGEBOREN HERSENLETSEL	31
5.4 (EX-) GEDETINEERDEN	32
5.5 (EX-) VERSLAAFDEN.....	33
5.6 MENSEN MET EEN LICHAAMELIJKE BEPERKING	34
5.7 KINDEROPVANG	35
5.8 JEUGDIGEN.....	36
5.9 SPECIAAL ONDERWIJS	37
5.10 OUDEREN	38
5.11 DEMENTERENDE OUDEREN.....	39
5.12 LANGDURIG WERKLOZEN	40
5.13 MENSEN MET EEN BURN-OUT.....	41
5.14 ASIELZOEKERS	42
5.15 MENSEN MET EEN PSYCHISCHE HULPVRAAG	43
6. CONCLUSIE	44
7. DISCUSSIE.....	46
7.1 METHODEDISCUSSIE	46
7.2 RESULTATENDISCUSSIE.....	47
8. AANBEVELINGEN.....	51
9. LITERATUUR	54

BIJLAGE I KEUZEMOGELIJKHEDEN VOOR CLIËNTEN	I
BIJLAGE II POSITIEVE EFFECTEN	III
BIJLAGE III TOPICLIJSTEN	VI
BIJLAGE IV DATAVERZAMELING.....	XV
BIJLAGE V CODERINGSSCHEMA.....	XVII
BIJLAGE VI INTERVIEWS.....	XVIII
BIJLAGE VII BEGRIPPENLIJST.....	XXV
BIJLAGE VIII BEGRIPPENLIJST DOELGROEPEN	XXVII

Inleiding

Stichting AAIZOO wil inzicht krijgen in de keuze voor en de beleving van een zorgboerderij door cliënten. AAIZOO staat voor Animal Assisted Interventions in Zorg, Onderzoek en Onderwijs. De stichting houdt zich bezig met het ontwikkelen, onderzoeken, stimuleren en bekend maken van deskundige toepassingen op het gebied van dierondersteunde zorg, activiteiten en onderwijs in Nederland. Stichting AAIZOO is met name geïnteresseerd in de rol van het dier op een zorgboerderij (AAIZOO, 2010). Wat is voor de cliënt de meerwaarde van het dier en zijn er diersoorten favoriet? Het kan zo zijn dat een bepaalde soort zorgboerderij aantrekkelijk is voor een bepaalde doelgroep.

In dit verslag is in hoofdstuk één het onderzoekskader beschreven. Vervolgens is er een scheiding gemaakt tussen ‘het vooronderzoek’ en ‘het hoofdonderzoek’. In hoofdstuk twee zal de gebruikte methode van het vooronderzoek worden beschreven ook de onderzoekspopulatie en dataverzameling komen aanbod. In hoofdstuk drie wordt dit beschreven voor het hoofdonderzoek. In hoofdstuk vier worden de resultaten van het vooronderzoek beschreven, dit is een samenvatting van de interviews. In dit hoofdstuk zal ook de discussie van het vooronderzoek en een deelconclusie op basis van het vooronderzoek worden beschreven. Hoofdstuk vijf bestaat uit de resultaten van het hoofdonderzoek. Daarna komt in hoofdstuk zes de conclusie en in hoofdstuk zeven wordt de discussie beschreven. Tot slot volgen in hoofdstuk acht diverse aanbevelingen.

1. Beschrijving van het onderzoekskader

De markt van de zorglandbouw maakt de laatste jaren een sterke groei door. Wanneer wordt gekeken naar het aantal zorgboerderijen valt er de laatste jaren een forse groei waar te nemen. In 2009 waren er in Nederland 1088 zorgboerderijen, tegenover 214 in 2000 (Verenigde Zorgboeren, 2010^a). De zorgboerderij is geen model dat uniform en niet-persoonsgebonden als zogenaamde evidence based care kan worden toegepast, maar draait om de samenhang tussen factoren. Begrippen als authenticiteit, zinvolheid, warmte en geborgenheid, gelijkwaardigheid en uitdaging die in de beschrijvingen van de zorgboerderij steeds terugkeren, verwijzen naar de totaliteitservaring van mens en omgeving (Termaat, 2010). Maar welke van deze begrippen spelen voor de cliënt de grootste rol? Het is zeker van belang dat we meer inzicht krijgen in de kwantitatieve en kwalitatieve eigenschappen van verschillende zorgboerderijen in relatie tot verschillende doelgroepen (Termaat, 2010). Dit is ook voor de zorgboerderijen een kans op ontwikkeling en differentiatie tijdens de sterk opkomende markt.

1.1 Probleembeschrijving

Door de groei in het aanbod aan zorgboerderijen kan het voor cliënten onoverzichtelijk worden. Cliënten kunnen zelf of met hulp van een begeleider of familie een keuze maken voor een geschikte zorgboerderij. Punten, aangereikt door provinciale instellingen, waarop cliënten keuze kunnen maken, staan in Bijlage I Keuzemogelijkheden voor cliënten. Welke diersoorten vinden zij leuk en zijn deze mensen op zoek naar arbeidsmatige dagbesteding of komen ze om te snoezelen. Hoe dit keuzeproces verloopt en welke factoren het zwaarst wegen is niet bekend. Elke doelgroep heeft andere positieve ervaringen met een zorgboerderij. Deze worden beschreven in de Bijlage II Positieve effecten. Wanneer de cliënt en het dier bij elkaar passen en de activiteit geschikt is voor alle partijen, spreken we van een goede zorgmatch. De diersoorten waar naar gekeken wordt, zijn de zogenaamde landbouwhuisdieren. Geiten, kleinvee, koeien, paarden/ezels, pluimvee, schapen en varkens. Door duidelijk te maken welke diersoorten de cliënt wel of niet aanstaan, wordt het voor de boer makkelijker zijn activiteiten op dier en cliënt af te stemmen. De zorgmatch speelt hierdoor een rol bij de tevredenheid van de cliënt, het welzijn van het dier en de kansen voor de zorgboer. De spreiding van de zorgboerderijen is weergegeven in Figuur 1. Alle stippen in het kaartje geven een zorgboerderij weer. De zorgboerderijen die op dit kaartje staan, zijn bekend bij de Verenigde Zorgboeren.

Wanneer gekeken wordt naar de doelgroepen en de ervaringen met zorgboerderijen ontstaat de vraag of het zo kan zijn dat een bepaalde doelgroep de meeste positieve effecten ervaart op een bepaald soort zorgboerderij. Oftewel of een bepaalde doelgroep het best op zijn plaats is op een bepaald soort zorgboerderij. Met het oog op de cultuurverschillen tussen provincies is het ook de vraag of er tussen verschillende provincies een verschil waar te nemen is in soorten zorgboerderijen of voorkeur van cliënten. Welke factoren zijn leidend wanneer men denkt aan bijvoorbeeld het activiteiteenaanbod, de aanwezigheid van bepaalde diersoorten, de geboden kwaliteit, etc.?

Figuur 1 Zorgboerderijen in Nederland (Verenigde Zorgboeren, 2010^{b)})

In deze probleembeschrijving wordt gesproken over verschillende soorten zorgboerderijen. Hiermee wordt de indeling in typen zoals op de website van de Federatie Landbouw en Zorg (FLZ) bedoeld. Maar ook het bedrijfstype speelt hierbij een rol. Hieronder volgen enkele voorbeelden.

Het natuurlijke ritme op de zorgboerderij kan één van de belangrijke factoren zijn, vooral op een melkveebedrijf komt dit tot uiting. Het tweemaal melken en voeren van koeien of geiten is een dagelijks terugkerend onderdeel van de werkzaamheden. Dit ritueel vindt zeven dagen per week het hele jaar door plaats (Termaat, 2010).

Naast de vaste, dagelijkse ritmes wordt het boerenwerk bepaald door de levensritmes van dieren en planten en de invloed van de seizoenen daarop (Termaat, 2010). Afhankelijk van het bedrijfstype en doelgroep liggen de accenten verschillend. Over het algemeen zijn de biologische instellingszorgboerderijen kleinschaliger en is de productieafhankelijkheid geringer. Op deze bedrijven is meestal tijd en ruimte voor handwerk.

Bij particuliere veehouderij- en akkerbouwbedrijven, zeker die met reguliere bedrijfsvoering, ligt er een sterker accent op productie en mechanisatie. Een tussenvorm zoals we die zien bij middelgrote bedrijfsmatige zorgboerderijen biedt de beste kansen om een redelijk evenwicht te bewaren tussen handwerk en mechanisatie (Termaat, 2010).

De dieren op de zorgboerderij kunnen maar een aantal uren op een dag actief ingezet worden voor de cliënten. Zoals een manegepaard ook slechts een bepaald aantal uren voor de les geschikt is kan een therapiepaard dit ook maar een beperkte periode volhouden. Raakt het dier overprikkeld omdat de cliënt bijvoorbeeld drukker is dan het dier aan kan of wordt het dier onzeker door een gebrek aan leiding van de therapeut dan ontstaat stress. In dit voorbeeld is uitgegaan van een therapiepaard, maar stress kan ook voorkomen bij andere dieren.

Overmatige stress is niet bevorderlijk voor het dierenwelzijn. Bovendien vertoont een dier dat onder stress lijdt onvoorspelbaar gedrag dat gevaarlijke situaties voor alle partijen op kan leveren (Fine, 2006). Het creëren van een goede zorgmatch is dus ook in het belang van het welzijn van het dier. Als er een relatie bestaat tussen de doelgroep en de soort zorgboerderij zal deze in kaart worden gebracht door middel van een stroomschema. Hiermee moet het dan mogelijk worden voor de cliënt om in één oogopslag te vinden welke zorgboerderij in de buurt een goede opties om te gaan bezoeken.

1.2 Doelstelling

Het doel van het onderzoek is het in kaart brengen van de relatie tussen de keuze van de cliënt en het aanbod van de zorgboerderij om zo een stroomdiagram te verkrijgen waarmee de zorgmatch bevorderd kan worden. Het aanbod van de zorgboerderijen bestaat uit de aan- of afwezigheid van dieren en bepaalde diersoorten. Voordat daar daadwerkelijk mee gewerkt werd, is in kaart gebracht wat de criteria zijn van de cliënt voor een bepaalde zorgboerderij. Dit heeft geresulteerd in vier hoofddoelen voor het onderzoek. Deze doelen staan hieronder geformuleerd.

- Inzicht krijgen in de factoren die voor de zorgvrager van belang zijn in het keuzeproces voor een zorgboerderij.
- Op landelijk niveau inzicht krijgen in het bestaan van een verband tussen de doelgroepen en de aanwezige diersoorten op de verschillende soorten zorgboerderijen.
- Inzicht krijgen in de vraag en aanbod verhouding per doelgroep en provincie.
- Het creëren van een overzichtelijke stroomdiagram/database voor de cliënt en de zorgboer, waarin beide partijen kunnen vinden wat bij ze past.

1.3 Onderzoeksvragen

Vooronderzoek

Onderstaande vraag werd gezien als vooronderzoek. Met het beantwoorden van die vraag was het vooronderzoek afgerond. Er waren op dat moment een aantal factoren vastgesteld. Deze factoren zijn als leidende keuzefactoren meegenomen in het hoofdonderzoek.

- 1) Welke factoren staan centraal in het keuzeproces van een zorgvrager?

Hoofdonderzoek

Hoofdvraag:

- 1) In hoeverre vormen dieren en/of dierondersteunde activiteiten op een boerderij een factor bij de keuze van een bepaalde doelgroep voor een bepaalde zorgboerderij?

Subvragen:

- a) Is er een verband tussen de aanwezige doelgroepen en de aanwezige soorten dieren en dierondersteunde activiteiten op zorgboerderijen?
- b) Welke factoren (uit de interviews) zijn van invloed op het verband dat bij subvraag a is vastgesteld. (Alleen van toepassing als er een verband bij a wordt vastgesteld)

2. Het vooronderzoek

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe is onderzocht waarop cliënten hun keuze baseren voor een bepaalde zorgboerderij. Dit deel van het onderzoek dient ter beeldvorming. Daarom wordt dit onderdeel gezien als vooronderzoek.

2.1 Materiaal en methoden

De onderzoekers verwachtten dat er een diersoort of activiteit op de zorgboerderij wordt aangeboden die de cliënt aantrekkelijk vindt. Om er achter te komen welke keuzefactoren een rol spelen bij de keuze voor een zorgboerderij en te zien welke factoren in verband met elkaar staan en een rol spelen bij de zorgmatch, moest er eerst een vooronderzoek worden gedaan. Om leidende keuzefactoren te kunnen bepalen werden er, naar aanleiding van literatuuronderzoek, diverse aanvullende interviews gehouden. In dit literatuuronderzoek is gebruik gemaakt van rapporten van onderzoek uitgevoerd door M. van Dijk en J. Hassink, G. Termaat, Levende Have, Verenigde Zorgboeren e.a.. In deze onderzoeken werd er voornamelijk gericht op de eigenschappen van dieren en meerwaarde van de zorgboerderij. De interviews zijn gebruikt om meer te weten te komen over de leidende factoren en hun weegfactor voor cliënten. Deze interviews vormden een kwalitatief vooronderzoek om de basis van het kwantitatieve onderzoek te verstevigen. Het vooronderzoek is een beschrijvend onderzoek. Er werd voornamelijk een nauwkeurige opsomming gegeven zonder nadere aanduiding van verbanden tussen kenmerken of verklaringen (Baarda en de Goede, 2006).

2.2 Onderzoekspopulatie

De onderzoekspopulatie voor het vooronderzoek bestond uit de personen die werden geïnterviewd. Deze zijn gekozen door middel van een selecte steekproef. De mensen die werden geïnterviewd, hebben te maken met het werkveld zorgboerderijen. Om de verzamelde informatie uit de interviews breed en toch specifiek te houden werden er mensen geïnterviewd die allemaal op een andere manier met de zorgboerderij te maken hebben. Van te voren is toegezegd dat de informatie over cliënten anoniem zou worden verwerkt. Dit in verband met privacy van persoonsgegevens (ziektebeelden en zorgvraag). Bij het verwerken van de interviews is alleen de voorletter van de cliënten genoemd. In totaal zijn er zes interviews gehouden (N=6).

De personen die zijn geïnterviewd zijn:

Hille Bergsma: Coördinator van drie kinderboerderijen, Stichting Talant.

Gerry Rispens: Trajectbegeleider bij Stichting Abrona

Paulien van Rijn: Zorgboerin van zorgboerderij De Boerderijn

Twee cliënten van zorgboerderij De Boerderijn

Reina Ferwerda: Onderzoekster Zorglandbouw, Wageningen UR Livestock Research

Daarnaast is er contact gelegd met IJsbrand Snoeij van zorgboerderij 't Paradijs, GGZ Friesland, diverse contacten binnen MEE Friesland en Mee Nederland. Ook is er bij twee zorgboerderijen gevraagd naar de mogelijkheid cliënten te interviewen. Hierop kwam geen respons.

2.3 Dataverzameling

Er werden mondelinge interviews gehouden. Het vooronderzoek was kwalitatief onderzoek dat semigestructureerd is uitgevoerd met behulp van een topiclijst. Omdat niet alle interviews tegelijk werden gehouden is er sprake van gegevensverzameling op meerdere tijdstippen en dagen geweest. Dat maakt het uiteindelijke onderzoek een survey onderzoek (Baarda en de Goede, 2006).

De te interviewen personen zijn ingedeeld in groepen. Voor elke groep is een topiclijst gemaakt. De topiclijsten staan in Bijlage III Topiclijst. De interviews werden afgenomen met beide onderzoekers en de geïnterviewde persoon. Bij één cliënt was er een ondersteunend persoon aanwezig, dit was de zorgboerin. De cliënt heeft een laag verstandelijk niveau en wilde graag begeleiding. De aanwezigheid van de zorgboerin maakte het begrijpen van de antwoorden makkelijker en gaf de cliënt meer zekerheid en vertrouwen. Bij de interviews werd gebruikt gemaakt van een voice recorder.

Alle gehouden interviews zijn volledig uitgeschreven met behulp van de voice recorder. Vervolgens zijn de irrelevante stukken uit de interviews geschrapt. Daarna zijn de interviews opgesplitst in fragmenten en kregen de fragmenten een label. Dit is gedaan met zinnen/fragmenten als analyse-eenheid volgens de data preparatiemethode uit Baarda, de Goede en Teunissen (2005). Per topicpunt werd naar het meest gegeven antwoord gekeken. Zo is bijvoorbeeld het topicpunt dier opgedeeld in subtopics. Een subtopic is lievelingsdier. In elk interview is gevraagd of cliënten een lievelingsdier hebben en hoe de zorgboerderij daarmee omgaat. Wat er in al die interviews is gezegd over lievelingsdieren valt te zien bij dit subtopic. Van deze subtopics zijn een aantal parafrasen met toelichting opgenomen in het hoofdstuk resultaten.

3. Het hoofdonderzoek

In dit hoofdstuk wordt het statistische deel van het onderzoek beschreven. Het andere deel van het onderzoek diende ter beeldvorming, daarom wordt dit onderdeel gezien als het eigenlijke hoofdonderzoek.

3.1 Materiaal en methoden

Er werd gekozen voor een beschrijvend en exploratief onderzoek. Hierbij is praktijkgericht onderzoek uitgevoerd. In dit onderzoek werd nagegaan of er verbanden bestaan tussen verschillende doelgroepen en het aanbod op zorgboerderijen.

Er werd verwacht dat er een verband bestaat tussen de beperking van de cliënt, de aanwezigheid van dieren en de soort zorgboerderij. Er werd, door middel van dit onderzoek, een verklaring gezocht voor de reden waarom sommige cliënten kiezen voor de ene soort zorgboerderij en andere cliënten voor een andere soort zorgboerderij. Ook werd er gekeken of de aanwezigheid van een bepaalde diersoort voor bepaalde doelgroepen doorslaggevend kan zijn.

In het onderzoek is gebruik gemaakt van interviews, dit is een kwalitatief deel. Ook werd er gebruik gemaakt van data-analyse, een kwantitatief deel. Omdat beide methoden in het onderzoek werden gebruikt is er sprake van een multi methodisch onderzoek.

Er werd gekozen voor een non-experimenteel onderzoek. Daarbij werd er gekozen voor een survey onderzoek. Er werd over een aantal onderzoekseenheden gegevens verzameld. Bij dit onderzoek is de gehele populatie meegenomen.

Er is gebruik gemaakt van bestaande gegevens, omdat deze gegevens openbaar toegankelijk zijn via de website www.zorgboeren.nl. Deze waren al verzameld door Stichting Verenigde Zorgboeren. Het doen van een eigen onderzoek door middel van een vragenlijst gaf te veel onzekerheid over het te verwachten aantal respondenten en daarmee de betrouwbaarheid.

3.2 Onderzoekspopulatie

Voor het onderzoek bestond de populatie uit alle zorgboerderijen die zijn vermeld op www.zorgboeren.nl. De gehele populatie is gebruikt voor het onderzoek.

De zorgboerderijen op de website zouden om de drie maanden een vereiste update moeten doen. Deze update gebeurt niet altijd. Daarom werden de zorgboerderijen die voor juni 2010 de laatste update aan hun website hebben gedaan niet meegenomen in dit onderzoek. Daarnaast waren er ook zorgboerderijen die de gegevens onjuist hadden vermeld op de website. Dit wil zeggen dat de plaatjes met die diersoorten niet overeenkwamen met de diersoorten die zij in hun tekst noemden. Deze zijn niet meegenomen. Het aantal zorgboerderijen dat niet is meegenomen in het onderzoek staat weergegeven per provincie in Tabel 1.

De rol van het dier op de zorgboerderij

Tabel 1 Overzicht van aantal zorgboerderijen die niet zijn meegenomen in het onderzoek

Provincie	Reden niet in onderzoeksgegevens	Aantal
Groningen	Voor 1 juni 2010	3
	Te weinig informatie	2
Friesland	Voor 1 juni 2010	3
	Te weinig informatie	1
Drenthe	Voor 1 juni 2010	7
	Geen informatie	1
Overijssel	Voor 1 juni 2010	8
	Start in 2011	1
Gelderland	Voor 1 juni 2010	5
	Nog niet van start	1
	Start in 2011	1
Flevoland	Voor 1 juni 2010	2
Utrecht	Geen informatie	2
	Voor 1 juni 2010	3
Noord- Brabant	Voor 1 juni 2010	8
	Te weinig informatie	1
	Geen informatie	1
	Nog niet gestart	1
Noord-Holland	Voor 1 juni 2010	4
	Nog niet gestart	1
	Te weinig informatie	3
	Bestand niet kunnen openen	1
Zuid Holland	Voor 1 juni 2010	5
	Te weinig informatie	1
	Nog niet open+ te weinig informatie	3
Zeeland	Voor 1 juni 2010	1
Limburg	Voor 1 juni 2010	6
	Te weinig informatie	1
Totaal		77

3.3 Dataverzameling

Bij het onderzoek is gebruik gemaakt van bestaande gegevens. De bestaande gegevens komen van de website www.zorgboeren.nl. Bij dit onderzoek is sprake van hergebruik van onderzoeksgegevens oftewel secundaire analyse. De bestaande gegevens zijn binnen een bepaalde periode van de website gehaald en daarna gezamenlijk uitgeprint. Op welke dagen de gegevens van de website zijn gehaald is te zien in Tabel 2. Met de uitgeprinte gegevens is het onderzoek uitgevoerd. De gegevens werden eenmalig verzameld.

Tabel 2 Overzicht van wanneer de gegevens van de zorgboerderijen van de website zijn gehaald.

Datum	Provincie
22 december 2010	Flevoland
	Groningen
23 december 2010	Friesland
24 december 2010	Drenthe
27 december 2010	Gelderland
	Overijssel
29 december 2010	Zeeland
28 december 2010	Noord-Holland
30 december 2010	Limburg
	Zuid- Holland
	Utrecht
31 december 2010	Noord- Brabant

Doordat de gegevens van de zorgboerderijen in de provincie Limburg niet goed waren opgeslagen, zijn deze in januari nogmaals van de site gehaald. Een aantal zorgboerderijen van deze provincie heeft in januari de vereiste update gedaan. Deze zorgboerderijen zijn wel meegenomen in het onderzoek.

Er werd gestructureerd informatie verzameld. De gegevens die per zorgboerderij werden gebruikt zijn: de bedrijfstak, het aantal cliënten dat op de zorgboerderij aanwezig is, uit welke doelgroepen zij komen, de aanwezige vormen van zorgverlening, bedrijfsgegevens en productietypen, de verbondenheid van de zorg, De ligging, in welke provincie de zorgboerderij zich bevindt en welke diersoorten aanwezig zijn. Daarnaast is gekeken of de zorgboerderij het keurmerk of certificaat heeft van de Stichting Verenigde Zorgboeren. Elke zorgboerderij heeft drie pagina's (de boerderij, de zorg, adres en contact) op de website staan waar de informatie van de zorgboerderij is te vinden. In Bijlage IV Dataverzameling staan de webpagina's van een zorgboerderij weergegeven. Daarbij staat welke informatie is gebruikt.

Niet elke zorgboerderij heeft alle informatie op de website www.zorgboeren.nl staan. Ook staat er verschillende informatie op de website. Zo staan bij diverse zorgboerderijen in de tekst andere diersoorten vermeld dan in de plaatjes is weergegeven. Dit maakt dat het erg moeilijk is om met deze informatie te werken en daardoor is ook niet alles bekend van alle zorgboerderijen. Door die gaten is er een grote onbetrouwbaarheid.

Om dit probleem op te lossen is er bij de FLZ (die de website beheert) gevraagd naar een database waarin alle informatie staat vermeld van alle zorgboerderijen die bij de FLZ zijn aangesloten. Deze is zonder herkenbare bedrijfsgegevens specifiek voor het onderzoek vrijgegeven, met dit databestand is verder gewerkt. Dat wil zeggen dat het niet bekend meer is wanneer de laatste update is gedaan en bij welke boerderij de gegevens horen. Wel is het bekend gebleven in welke provincie de boerderijen gevestigd zijn. Voor het onderzoek is alleen de database van de FLZ gebruikt.

3.4 Data analyse

Voor het invoeren in SPSS van de verzamelde gegevens van de website van de FLZ is het coderingsschema zoals weergegeven in Bijlage V Coderingsschema gebruikt. Met behulp van dit coderingsschema zijn de gegevens van de zorgboerderijen in een SPSS sheet ingevuld. Er zijn veel onderzoekseenheden in dit onderzoek. Om terug te komen op het beantwoorden van de onderzoeksvragen is er gekeken welke kenmerken tegen elkaar uitgezet moesten en konden worden. De toetsen moesten passen bij het niveau van de eenheden. Bijna alle onderzoekseenheden hebben een nominaal meetniveau. Het totale aantal cliënten op de zorgboerderij en het aantal cliënten per doelgroep op de zorgboerderij hebben een rationiveau.

Voor elke doelgroep is gekeken hoe vaak deze doelgroep voorkomt op zorgboerderijen waar een diersoort wel aanwezig is en zorgboerderijen waar diezelfde diersoort niet aanwezig is. Op alle combinaties (doelgroep en diersoorten) is een Chi kwadraat toets gebruikt. Er is gekozen voor een significantieniveau van 0,050 (5%). Bij een significantieniveau van 0,050 hoort een betrouwbaarheid van de resultaten ten aanzien van de nulhypothese van 95 % (De Vocht, 2007).

4. Resultaten vooronderzoek

In dit hoofdstuk zullen de resultaten van het vooronderzoek worden weergegeven. Omdat de resultaten van het vooronderzoek gebruikt zijn om de richting van het hoofdonderzoek te kunnen bepalen, zijn deze resultaten eerst uitgewerkt. In dit hoofdstuk komen eerst de resultaten uit het vooronderzoek aan bod, gevolgd door een discussie en deelconclusie.

4.1 Resultaten interview

In dit hoofdstuk wordt per thema de uitkomst van de interviews weergegeven. Deze thema's gaan over de keuze die gemaakt wordt voor een bepaalde zorgboerderij of de ervaring van de zorgboerderij en de aanwezige dieren.

Per thema worden de hoofdpunten beschreven. In Bijlage VI Interviews zijn quotes van de verschillende geïnterviewde personen en een aantal ervaringsverhalen te vinden. Deze quotes en ervaringsverhalen geven een goed inzicht in de huidige manier van werken van de geïnterviewde personen. In dit hoofdstuk word een conclusie van het vooronderzoek gegeven. Deze conclusie is meegenomen bij het uitvoeren van het hoofdonderzoek.

De thema's die aan bod komen zijn:

- De zorgboerderij
- Mensen
- Dieren
- Meerwaarde

De zorgboerderij

Waarom een zorgboerderij starten of bezoeken?

- Hulpvraag van cliënten leidt tot verandering in dagbestedingsvorm van zorginstelling.
- Verlies van werk/dagbesteding leidt tot nieuwe daginvulling.

Binnen Talant is de kinderboerderij ontstaan door de zorgvraag van de cliënt. Ongeveer 15 jaar geleden is Talant zich bezig gaan houden met wat de cliënt wilde in plaats van voor de cliënt te denken. Daaruit kwam een hulpvraag die leidde tot het opzetten van diverse dagbestedingslocaties, waaronder de 4 locaties waar dhr. Bergsma coördinator is.

Een cliënt vertelt dat zij jaren in het reguliere arbeidsproces gewerkt heeft. Toen zij bij de GGZ terecht kwam en haar baan verloor, was haar dag invulling weg. Op internet heeft zij toen een zorgboerderij gevonden om te gaan werken. Dat doet ze nog steeds.

"Ik heb 27 jaar gewerkt. Twee jaar in de deeltijd gezeten bij de GGZ, 3 a 4 dagen in de week. Daar moest ik een keer mee stoppen, na twee en een half jaar, logisch. Het had niet het gewenste effect. Ik had veel meer problematiek dus dat is eigenlijk maar zo verder gegaan. Toen was mijn daginvulling weg. Dus vandaar dat ik iets ben gaan zoeken ik moet echt iets om handen hebben." (Een cliënt)

Hoe vinden cliënten de zorgboerderij?

- via internet zelf zoeken (Diverse gewone boerderijen geprobeerd en zo op de zorgboerderij uitgekomen);
- via een tip van bijvoorbeeld de juf op school;
- via de instroomgroep van de zorginstelling;
- door de zorginstelling vanuit wonen.

“Ik weet van mensen dat ze bij een paar zorgboerderijen zijn gaan kijken. Zij hadden eerst een selectie gemaakt op basis van wat hun geadviseerd werd of wat ze zelf gevonden hadden op het internet of in een recensie. Informatie op internet kan je gewoon heel goed vinden. Hoe presenteert een boerderij zich? Wat voor mensen zijn het? Je belt er eens een keer naar. Ja er zijn ook mensen die minder kritisch zijn als de nood hoog is.”
(Reina Ferwerda, onderzoeker zorglandbouw, ASG WUR)

Hoe vinden zorgboerderijen de cliënten?

- door samenwerking met een zorginstelling;
- als instellingsboerderij;
- als stageplek van bijvoorbeeld een ZMLK-school;
- via mond tot mond reclame;
- via internet.

Intake/aanmelding op de boerderij

Hier worden de eerste stappen die de zorgboer of groepsleider van de zorgboerderij neemt om de cliënt te plaatsen beschreven. Alle geïnterviewde personen gaven deze volgorde van stappen aan, ieder past dit echter op zijn eigen manier toe.

- eerst kijken op de boerderij/sfeer proeven;
- zorgboer kijkt of de nieuwe persoon in de groep past en er worden doelen gesteld;
- nieuwe persoon draait een proeftijd of stage;
- evaluatie;
- past de plek, dan volgt vaste plaatsing.

“Als ik een aanmelding krijg van iemand laat ik hem eerst komen of kijken of we wat met elkaar hebben, dat vind ik wel belangrijk. Als je wat met iemand hebt dan kan er altijd wel heel veel. Zolang het maar een persoon is die in het plaatje past”. (Paulien van Rijn, De Boerderij)

Mensen

Doelgroepen die op de zorgboerderij komen.

De spreiding in de doelgroepen die op de zorgboerderij komen, is zeer groot. Daarom is dat niet onder één noemer te vatten. Op de kinderboerderij van Talant werken mensen die het (nog) net niet redden in een regulier arbeidsproces, maar op de dagbesteding niet genoeg uitgedaagd worden.

“Hè want je werk niet op deze kinderboerderij omdat je zweetvoeten hebt. Dat besef is er bij dit type cliënt ook wel.” (Hille Bergsma, Talant)

Op de Boerderijn komen verschillende doelgroepen. Zowel mensen met een zware, als mensen met een lichte verstandelijke beperking. Mensen met ADHD, autisme, psychische of verslavingsproblematiek. De zorgboerderij biedt een dagbestedingsplek om ritme, regelmaat en rust in het leven van de cliënten te houden.

Wat er in alle interviews gezamenlijk naar voren is gekomen, is dat de cliënten op de zorgboerderij vooraf wel een band hebben met dieren. Sommigen komen oorspronkelijk van de boerderij of hebben een familielid werkzaam op een boerderij. Anderen hebben een huisdier (gehad) of zijn creatief met het uitbeelden van dieren.

“Dat ze van de boerderij komen of dat ze vroeger op de boerderij hebben gewerkt. Dat zie je toch wel regelmatig en ze hebben altijd wel wat met dieren.” (Gerry Rispens, Abrona)

Dieren

Lievelingsdieren

Bij Abrona wonen cliënten in een bepaalde regio, in die regio wordt dagbesteding gezocht binnen de zorginstelling. De cliënt heeft niet zo veel keuze, een lievelingsdier is daarom niet van belang.

Stichting Talant en de Boerderijn stimuleren het hebben van een lievelingsdier. De cliënten hebben aangegeven dat de band met een bepaald dier voor hen zeer belangrijk is. Met dat dier komt een vertrouwensband.

“Je ziet dat sommigen van de cliënten dat moeilijk te benoemen vinden. Maar dan kan je uit het gedrag van de cliënten wel zien waar de cliënt het meest naar toe trekt. Dan kan je ook de voorkeuren daaruit halen, en dan kan je ook de werkzaamheden die de cliënten doen met de dieren daarop aanpassen.” (Hille Bergsma, Talant)

Band met het dier.

De band met het dier wordt op de zorgboerderij gestimuleerd en waargenomen. Ook de band met het lievelingsdier in het bijzonder werd in de interviews beschreven. Een aantal punten waarmee het aangaan van een band met het dier wordt gestimuleerd zijn hier benoemd.

- het geven van namen aan dieren;
- doen van (extra) activiteiten met het ‘eigen’ dier.

“Het leukste is toch wel echt het heel dicht bij een koe zijn, vind ik. Dus kammen, borstelen, scheren allemaal in aanraking. Ik heb veel problemen met voelen. Ik heb een dissociatieve stoornis. Dus is het voor mij belangrijk om te voelen en dat voelen doe ik graag met koeien. Dat geeft veiligheid en vertrouwen. Als je dan de volgende keer die koe weer ziet, merk je dat ze je herkent. Dan kan je dus iets met haar doen dat is leuk. De koeienklik noem ik het.” (Een cliënt)

Er is ook naar voren gekomen hoe de band met het dier door cliënten wordt ervaren en door de zorgboer/begeleider kan worden ingezet.

- dicht bij het dier zijn en aanraken geeft een gevoel van veiligheid en vertrouwen;
- praten tegen het dier is makkelijker dan tegen mensen;
- de begeleider kan de cliënt later vragen wat hij/zij aan het dier heeft verteld;
- onbespreekbare problemen worden bespreekbaar;
- het dier luistert altijd;
- cliënten nemen soms eten mee voor ‘hun dier’.

“Een dier verwacht niets van jou dat is ook heel prettig. Als je een relatie hebt met een ander persoon verwacht die ook dat je jij daar wat voor doet. Natuurlijk het moet van twee kanten komen. Terwijl een dier jou goed vindt zoals je bent. Ze zijn onvoorwaardelijk positief ingesteld.”

“Er zijn op het ogenblik een heel aantal cliënten die een eigen kalf hebben en we proberen ook elk dag iets met het kalf te doen. Met je kalf even rond lopen. Nu ze binnen staan even borstelen en aanraken. Zodat die band er blijft.” (Paulien van Rijn, De Boerderij)

Geschiktheid van dieren en dierverblijven.

Met het dierenwelzijn en de geschiktheid van dieren wordt veel rekening gehouden. Het wel of niet aanschaffen van bepaalde diersoorten voor de doelgroep verschilt per zorgboerderij. Hieronder een opsomming van wat er gedaan wordt.

- aanschaffen van bepaalde diersoorten;
- wegdoen van bepaalde diersoorten (ongewenst (natuurlijk) gedrag van het dier);
- aanpassen van dierverblijven voor toegankelijkheid voor cliënt (sluis);
- kiezen van bepaald ras, op karakter of grootte, hanteerbaar voor cliënt;
- aanpassingen i.v.m. zoönosen verspreiding (o.a. werkkleding, crisisregelingen);
- veiligheid voor mens en dier. (ruime stallen, geëgaliseerd erf, huisregels);

“Als kinderen bang zijn voor grote dieren dan zijn mensen ook gevoeliger om er kleine dieren bij te halen zoals konijnen, cavia's en/of kippen.”
(Reina Ferwerda, onderzoeker zorglandbouw, ASG WUR)

Meerwaarde van het dier.

De meerwaarde van het dier spreekt hoofdzakelijk uit de manier waarop het dier kan worden ingezet. Ook de manier waarop cliënten het dier ervaren speelt een rol. Het dier is als het ware een katalysator van het proces.

- dieren zijn ontwapenend, te vertrouwen;
- dieren zijn de schakel tussen cliënt en begeleider;
- dieren zijn de schakel tussen maatschappij en cliënt;
- dieren leveren nuttig werk, arbeidsmatige dagbesteding;
- dieren doen een appèl op zelfstandigheid en verantwoordelijkheidsgevoel;
- cliënt neemt eten mee en maakt het dier daarmee een integraal deel van zijn/haar leven (Vraagt omgeving om bijv. oud brood te bewaren, eet zelf gezonder etc.).

“In één keer word je iemand die als je zus een brood weggooit, het uit de prullebak haalt en het bewaard om mee te nemen naar de boerderij. Naa, dan denken ze die is gek geworden. Zo heeft het me veranderd. Zeker mensen met een verslavingsproblematiek die hebben toch een heel ander soort wereld.” (Een cliënt)

Meerwaarde van de zorgboerderij

De zorgboerderij is er in twee soorten. De kinderboerderij waar bezoekers komen. Door de aanwezigheid van kinderen en het pieken en dalen van het aantal bezoekers gedurende een dag, is dit een vrij drukke omgeving. De zorgboerderij als boerenbedrijf heeft alleen bezoekers met een bedrijfsmatig doel zoals de voerleverancier, veearts of klant die groenten koopt. Dit is een prikkelarme redelijk voorspelbare en beschermde omgeving. Beide soorten worden als meerwaarde gezien. Dit ligt natuurlijk aan de hulpvraag van de cliënt.

Gezamenlijk hebben zij de volgende meerwaarde:

- buiten zijn;
- ongedwongen nuchtere sfeer;
- geen instellingsgevoel;
- sociale contacten door bedrijfsvoering van de zorgboerderij (klanten, bezoekers).

“Dat ze ook sociaal contact hebben met andere mensen dat kunnen ze hier ook op doen. Voornamelijk in een groep werken en dat ze trots kunnen zijn op zichzelf”. (Paulien van Rijn, De Boerderijn)

Ervaringsverhalen

Hieronder staan twee verhalen die over de band tussen cliënt en dier gaan. Bij het eerste verhaal vertelt een cliënt hoe de band met een koe ontstaat. Het tweede verhaal gaat over het in stand houden van de band. Deze verhalen zijn voorbeelden van situaties die in de praktijk optreden.

Koeienklik

“Het kan opeens gebeuren. Kijk in die 5 jaar is het misschien, ik denk 5 of 6 keer voorgekomen. Zo uit het niks, dat je door de stal loopt en dat je iets ziet of voelt. Dat je een soort contact maakt. De koeienklik noem ik het. Nou dan merk je dat, als je dan de volgende keer die koe weer ziet, merk je dat ze je herkent. Dan kan je dus iets met haar doen dat is leuk. Ik heb ook wel eens een koeienklik met een grotere koe. Als het een kleintje is dan ben je er gewoon helemaal eigen mee. Met Roza heb ik gewoon zo in mijn armen gelegen de eerste weken. Ik heb hem ook dingetjes geleerd. Gewoon kleine dingetjes als de manier van een broodje geven of in het weiland dat ie naar me toe komt of bepaalde geluidjes. Dat kan je hem allemaal leren, is hartstikke leuk. Koeien zijn natuurlijk best fanatiek. Dus ik was daar weken mee bezig en op een gegeven moment, was dat moment daar. Toen ben ik er kruipend naar toe gegaan. Daar lag ie, ik ben daar helemaal met mijn knieën tegen ‘m aan gaan zitten en er zo helemaal overheen gaan hangen. Ik ben gaan huilen joh! Ik ben de hele dag niet meer opgehouden. Dat kan dan niemand vertellen. Dat voelt zo veilig en vertrouwd.” (Een cliënt)

Zwarte zwanen

“Er is hier een cliënt, een vrouw van 45 jaar, die is gek met 2 zwarte zwanen die wij in de vijver hebben. Daar zingt zij ieder ochtend mee. Als zij die zwanen voer geeft dan begint ze halverwege die vijver al te schreeuwen. Dan schreeuwen die zwanen terug. Je ziet ook echt dat er een band is tussen die twee. Als ik begin te zingen dan schreeuwen die zwanen niet terug hoor. Dat doen ze bij haar wel!” (Hille Bergsma, Talant)

4.2 Discussie vooronderzoek

Er is een aantal criteria gesteld waarbinnen de te interviewen personen moesten vallen. Een aantal van deze geselecteerde personen heeft niet gereageerd. Doordat niet de hele selectie is geïnterviewd kan er gesteld worden dat er aspecten ontbreken. Alle gegevens zijn verzameld wanneer je overlappingen vindt (Baarda, de Goede en Teunissen, 2005). De mensen die wel zijn geïnterviewd gaven dezelfde punten aan, dit betekent dat er genoeg gegevens zijn verzameld.

In de interviews komt naar voren dat elke zorgboerderij uniek is. Elke zorgboerderij biedt een vorm van zorg aan op de zorgboerderij. In de literatuur is de zorgboerderij beschreven als een veilige plek met rust, ruimte, regelmaat en seizoensgebonden werkzaamheden (Termaat,2010). Iedere zorgboerderij werkt op zijn eigen manier en met andere middelen om de zorg op de boerderij te verlenen. De ene doelgroep heeft intensievere begeleiding nodig dan de andere. Iedere cliënt heeft zijn eigen behoeften, maar de hulpvraag bij de beperking van iemand komt vaak grotendeels overeen met de hulpvraag van andere mensen met dezelfde beperking. Door die overlap zullen zij waarschijnlijk op zoek gaan naar hetzelfde soort zorgboerderij, een zorgboerderij met een vergelijkbaar aanbod. De behoefte om uniek en kleinschalig te zijn, is er zeker. In werkelijkheid zou het wel eens zo kunnen zijn dat die kleinschaligheid en nuchtere manier van zorgverlening die zo typerend is voor zorgboerderijen niet zo uniek is gebleven als men denkt.

4.3 Deelconclusie

Het was op basis van de interviews niet mogelijk de keuzefactoren van de cliënt te bepalen. Het beeld dat naar voren komt, is dat er voor de cliënt gekozen wordt. De cliënt is grotendeels afhankelijk van zijn/haar begeleider. Vaak is het een begeleider die met het idee van de zorgboerderij komt en vervolgens gaat de cliënt naar een zorgboerderij toe. De cliënt heeft wel inspraak bij het stellen van de begeleidingsdoelen etc. Op de meeste zorgboerderijen hebben de cliënten eerst een proeftijd, om te kijken of de zorgboerderij een goede werkplaats is. Wanneer een zorgboerderij niet bevalt, komt dit meestal naar voren in de proeftijd, evaluaties of de begeleidingsplannen. In dit onderzoek werd sterk gericht op de keuze van de cliënt. Doordat de keuze zelf niet in kaart gebracht kon worden, zijn de factoren die van belang zijn in het keuzeproces niet als zodanig benoemd. Er is uiteindelijk gekeken naar de ervaringen van de cliënt waardoor er wel inzicht is verkregen in de factoren die van belang zijn voor de cliënt bij de beleving van de zorgboerderij. Wat wordt er positief of negatief ervaren aan de omgang met dieren of de zorgboerderij. Wanneer we de ervaringen van de geïnterviewde personen bekijken, blijken de dieren erg belangrijk te zijn voor de cliënten. De dieren geven vertrouwen, rust en moed. Ook de omgeving speelt een rol, de ruimte, het ritme, weinig prikkels, en de nuchtere boerenvisie. Deze punten worden ook bevestigd door de literatuur. “De boerderij is prikkelarm in vergelijking met de rest van de samenleving” (Ganzewinkel, 2005).

Het is onduidelijk of dieren een op zichzelf staande rol spelen bij het keuzeproces. Wel blijkt uit de interviews dat de achtergrond van de cliënt een belangrijke factor is om naar een zorgboerderij te gaan. De rol van het dier op de zorgboerderij wordt beïnvloed door de zorgboer(in). Die ondersteunt de cliënt in het opbouwen van een band met een dier. Niet alle diersoorten kunnen op elke zorgboerderij aanwezig zijn waardoor een cliënt een keuze kan maken tussen verschillende boerderijen met verschillende diersoorten. Ook het enthousiasme van de zorgboer(in) kan hierbij van invloed zijn. Zoals al eerder naar voren kwam bij onderzoek door M. van Dijk en J. Hassink (van Dijk en Hassink, 2002) blijkt nu ook dat de cliënt voordat hij naar een zorgboerderij gaat nog geen voorkeur hoeft te hebben voor een bepaald dier. De keuze vindt dan plaats op grond van andere invloeden, de band ontstaat dan op de zorgboerderij in het contact met dieren. Bij de keuze van de cliënt voor een bepaalde zorgboerderij kunnen tot slot veel meer factoren van invloed zijn. Deze zijn ook in eerdere literatuur al genoemd (Termaat, 2010). Hierbij valt te denken aan het soort zorgboerderij, is er productie of alleen zorg, de andere cliënten op de zorgboerderij, de reisafstand, de financieringsvorm, etc.

5. Resultaten van de aan- of afwezigheid van een bepaalde doelgroep bij een bepaalde diersoort

Doordat de keuzefactoren niet bekend zijn geworden is er alleen gekeken of er verbanden waar zijn te nemen tussen de aanwezigheid van doelgroepen en diersoorten. Het totaal aantal zorgboerderijen dat is meegenomen voor het hoofdonderzoek is 775. In Tabel 3 is voor de diersoorten te zien op hoeveel zorgboerderijen zij aanwezig en afwezig zijn. Op één boerderij kunnen meerdere diersoorten aanwezig zijn.

Tabel 3 Het aantal zorgboerderijen waarop de diersoorten aan- of afwezig zijn met de percentages van het totale aantal zorgboerderijen.

Diersoort	Aantal zorgboerderijen met de diersoort	% zorgboerderijen met de diersoort	Aantal zorgboerderijen zonder de diersoort	% zorgboerderijen zonder de diersoort
Varkens	150	19,35	625	80,65
Koeien	344	44,39	431	55,61
Paarden/ezels	465	60,00	310	40,00
Pluimvee	462	59,61	313	40,39
Schapen	318	41,03	457	58,97
Geiten	309	39,87	466	60,13
Kleinvee	501	64,65	274	35,35

In de volgende paragrafen is voor elke doelgroep een tabel weergegeven. Per doelgroep wordt gekeken of er een statistisch verband bestaat tussen de aanwezigheid van die doelgroep en de aanwezigheid van een diersoort.

5.1 Mensen met een verstandelijke beperking

Op 595 van de 775 (76,85%) zorgboerderijen zijn mensen met een verstandelijke beperking aanwezig. Tabel 4 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook mensen met een verstandelijke beperking aanwezig zijn. Tabel 4 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, wel mensen met een verstandelijke beperking aanwezig zijn. Ofwel bij 82,7% van de zorgboerderijen met varkens zijn mensen met een verstandelijke beperking aanwezig terwijl bij 75,4% van de zorgboerderijen zonder varkens deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 4 Aanwezigheid van mensen met een verstandelijke beperking bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij varkens is de doelgroep op 124 van de 150 zorgboerderijen aanwezig. Dat is 82,7%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar mensen met een verstandelijke beperking zijn en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar mensen met een verstandelijke beperking zijn en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	124	82,7	471	75,4	0,057
Koeien	268	77,9	327	75,9	0,505
Paarden/ezels	370	79,6	225	72,6	0,024
Pluimvee	369	79,9	226	72,2	0,013
Schapen	257	80,8	338	74,0	0,026
Geiten	240	77,7	355	76,2	0,631
Kleinvee	387	77,2	208	75,9	0,674

In Tabel 4 is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar mensen met een verstandelijke beperking zijn en de diersoort paarden/ezels aanwezig is (79,6%) significant (7%) hoger ligt dan het percentage zorgboerderijen waar mensen met een verstandelijke beperking zijn en de diersoort paarden/ezels afwezig is (72,6%). Ditzelfde geldt voor pluimvee (7,7%) en schapen (6,8%).

5.2 Mensen met een stoornis in het autistisch spectrum

Op 523 van de 775 (67,5%) zorgboerderijen zijn mensen met een stoornis in het autistisch spectrum. Tabel 5 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook mensen met een stoornis in het autistisch spectrum aanwezig zijn. Tabel 5 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, wel mensen met een stoornis in het autistisch spectrum aanwezig zijn. Ofwel bij 68,4% van de zorgboerderijen met pluimvee zijn mensen met een stoornis in het autistisch spectrum aanwezig, terwijl bij 66,1% van de zorgboerderijen zonder pluimvee deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 5 Aanwezigheid van mensen met een stoornis in het autistisch spectrum bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij pluimvee is de doelgroep op 316 van de 462 zorgboerderijen aanwezig. Dat is 68,4%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar mensen met een stoornis in het autistisch spectrum zijn en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar mensen met een stoornis in het autistisch spectrum zijn en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	111	74,0	412	65,9	0,058
Koeien	218	63,4	305	70,8	0,029
Paarden/ezels	340	73,1	183	59,0	0,000
Pluimvee	316	68,4	207	66,1	0,509
Schapen	213	67,0	310	67,8	0,803
Geiten	210	68,0	313	67,2	0,817
Kleinvee	348	69,5	175	63,9	0,112

In Tabel 5 is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar mensen met een stoornis in het autistisch spectrum zijn en de diersoort koeien aanwezig is (63,4%) significant (7,4%) lager ligt dan het percentage zorgboerderijen waar mensen met een stoornis in het autistisch spectrum zijn en de diersoort koeien afwezig is (70,8%). Ook is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar mensen met een stoornis in het autistisch spectrum zijn en de diersoort paarden/ezels aanwezig is (73,1%) significant (14,1%) hoger ligt dan het percentage zorgboerderijen waar mensen met een verstandelijke beperking zijn en de diersoort paarden/ezels afwezig is (59,0%).

5.3 Mensen met niet aangeboren hersenletsel

Op 288 van de 775 (37,2%) zorgboerderijen zijn mensen met niet aangeboren hersenletsel aanwezig. Tabel 6 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook mensen met niet aangeboren hersenletsel aanwezig zijn. Tabel 6 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, wel mensen met niet aangeboren hersenletsel aanwezig zijn. Ofwel bij 34,6% van de zorgboerderijen met koeien zijn mensen met niet aangeboren hersenletsel aanwezig terwijl bij 39,2% van de zorgboerderijen zonder koeien deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 6 Aanwezigheid van mensen met niet aangeboren hersenletsel bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij koeien is de doelgroep op 119 van de 344 zorgboerderijen aanwezig. Dat is 34,6%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar mensen met niet aangeboren hersenletsel zijn en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar mensen met niet aangeboren hersenletsel en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	56	37,3	232	37,1	0,961
Koeien	119	34,6	169	39,2	0,186
Paarden/ezels	171	36,8	117	37,7	0,785
Pluimvee	179	38,7	109	34,8	0,268
Schapen	130	40,9	158	34,6	0,074
Geiten	116	37,5	172	36,9	0,859
Kleinvee	181	36,1	107	39,1	0,421

In Tabel 6 is te zien dat er geen significant verband is tussen de diersoorten en mensen met niet aangeboren hersenletsel.

5.4 (Ex-) Gedetineerden

Op 47 van de 775 (6,1%) zorgboerderijen zijn (ex-) gedetineerden aanwezig. Tabel 7 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook (ex-) gedetineerden aanwezig zijn. Tabel 7 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, wel (ex-) gedetineerden aanwezig zijn. Ofwel bij 4,9% van de zorgboerderijen met geiten zijn (ex-) gedetineerden aanwezig terwijl bij 6,9% van de zorgboerderijen zonder geiten deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 7 Aanwezigheid van (ex-) gedetineerden bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij geiten is de doelgroep op 15 van de 309 zorgboerderijen aanwezig. Dat is 4,9%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar (ex-) gedetineerden zijn en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar (ex-) gedetineerden zijn en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	12	8	35	5,6	0,269
Koeien	16	4,7	31	7,2	0,140
Paarden/ezels	27	5,8	20	6,5	0,712
Pluimvee	28	6,1	19	6,1	0,996
Schapen	20	6,3	27	5,9	0,827
Geiten	15	4,9	32	6,9	0,250
Kleinvee	25	5,0	22	8,0	0,090

In Tabel 7 is te zien dat er geen significant verband is tussen de diersoorten en (ex-) gedetineerden.

5.5 (Ex-) Verslaafden

Op 120 van de 775 (15,5%) zorgboerderijen zijn (ex-) verslaafden aanwezig. Tabel 8 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook (ex-) verslaafden aanwezig zijn. Tabel 8 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, wel (ex-) verslaafden aanwezig zijn. Ofwel bij 16,0% van de zorgboerderijen met schapen zijn (ex-) verslaafden aanwezig terwijl bij 15,1% van de zorgboerderijen zonder schapen deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 8 Aanwezigheid van (ex-) verslaafden bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij schapen is de doelgroep op 51 van de 318 zorgboerderijen aanwezig. Dat is 16,0%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar (ex-) verslaafden zijn en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar (ex-) verslaafden zijn en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	23	15,3	97	15,5	0,955
Koeien	48	14,0	72	16,7	0,293
Paarden/ezels	55	11,8	65	21,0	0,001
Pluimvee	71	15,4	49	15,7	0,914
Schapen	51	16,0	69	15,1	0,722
Geiten	32	10,4	88	18,9	0,001
Kleinvee	58	11,6	62	22,6	0,000

In Tabel 8 is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar (ex-) verslaafden zijn en de diersoort paarden/ezels aanwezig is (11,8%) significant (9,2%) lager ligt dan het percentage zorgboerderijen waar (ex-) verslaafden zijn en de diersoort paarden/ezels afwezig is (21,0%). Ditzelfde geldt voor geiten (8,5%) en kleinvee (11,0%).

5.6 Mensen met een lichamelijke beperking

Op 241 van de 775 (31,1%) zorgboerderijen zijn mensen met een lichamelijke beperking aanwezig. Tabel 9 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook mensen met een lichamelijke beperking aanwezig zijn. Tabel 9 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, wel mensen met een lichamelijke beperking aanwezig zijn. Ofwel bij 29,3% van de zorgboerderijen met varkens zijn mensen met een lichamelijke beperking aanwezig terwijl bij 31,5% van de zorgboerderijen zonder varkens deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 9 Aanwezigheid van mensen met een lichamelijke beperking bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij varkens is de doelgroep op 44 van de 150 zorgboerderijen aanwezig. Dat is 29,3%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar mensen met een lichamelijke beperking zijn en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar mensen met een lichamelijke beperking zijn en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	44	29,3	197	31,5	0,603
Koeien	108	31,4	133	30,9	0,873
Paarden/ezels	164	35,3	77	24,8	0,002
Pluimvee	160	34,6	81	25,9	0,010
Schapen	109	34,3	132	28,9	0,111
Geiten	101	32,7	140	30,0	0,436
Kleinvee	172	34,3	69	25,2	0,009

In Tabel 9 is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar mensen met een lichamelijke beperking zijn en de diersoort paarden/ezels aanwezig is (35,3%) significant (10,5%) hoger ligt dan het percentage zorgboerderijen waar mensen met een lichamelijke beperking zijn en de diersoort paarden/ezels afwezig is (24,8%). Ditzelfde geldt voor pluimvee (8,7%) en kleinvee (9,1%).

5.7 Kinderopvang

Op 132 van de 775 (17,0%) zorgboerderijen is kinderopvang aanwezig. Tabel 10 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook kinderopvang aanwezig is. Tabel 10 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, wel kinderopvang aanwezig is. Ofwel bij 16,6% van de zorgboerderijen met koeien is kinderopvang aanwezig terwijl bij 17,4% van de zorgboerderijen zonder varkens deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 10 Aanwezigheid van kinderopvang bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij koeien is de doelgroep op 57 van de 344 zorgboerderijen aanwezig. Dat is 16,6%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar kinderopvang plaatsvind en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar kinderopvang plaatsvind zijn en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	33	22,0	99	15,8	0,071
Koeien	57	16,6	75	17,4	0,760
Paarden/ezels	98	21,1	34	11,0	0,000
Pluimvee	88	19,0	44	14,1	0,070
Schapen	65	17,6	76	16,6	0,721
Geiten	62	20,1	70	15,0	0,067
Kleinvee	107	21,4	25	9,1	0,000

In Tabel 10 is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar kinderopvang is en de diersoort paarden/ezels aanwezig is (21,1%) significant (10,1%) hoger ligt dan het percentage zorgboerderijen waar kinderopvang is en de diersoort paarden/ezels afwezig is (11,0%). Ditzelfde geldt voor kleinvee (12,3%).

5.8 Jeugdigen

Op 369 van de 775 (47,6%) zorgboerderijen zijn jeugdigen aanwezig. Tabel 11 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook jeugdigen aanwezig zijn. Tabel 11 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, wel jeugdigen aanwezig zijn. Ofwel bij 48,9% van de zorgboerderijen met pluimvee zijn jeugdigen aanwezig terwijl bij 45,7% van de zorgboerderijen zonder pluimvee deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 11 Aanwezigheid van jeugdigen bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij pluimvee is de doelgroep op 226 van de 462 zorgboerderijen aanwezig. Dat is 48,9%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar jeugdigen zijn en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar jeugdigen zijn en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	79	52,7	290	46,4	0,168
Koeien	161	46,8	208	48,3	0,686
Paarden/ezels	261	56,1	108	34,8	0,000
Pluimvee	226	48,9	143	45,7	0,377
Schapen	152	47,8	217	47,5	0,931
Geiten	165	53,4	204	53,8	0,009
Kleinvee	262	52,3	107	39,1	0,000

In Tabel 11 is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar jeugdigen zijn en de diersoort paarden/ezels aanwezig is (56,1%) significant (21,3%) hoger ligt dan het percentage zorgboerderijen waar jeugdigen zijn en de diersoort paarden/ezels afwezig is (34,8%). Ditzelfde geldt voor kleinvee (13,2%). Het omgekeerde geldt voor geiten waar het percentage zorgboerderijen waar jeugdigen en geiten aanwezig zijn (53,4%) significant (0,4%) lager ligt dan het percentage zorgboerderijen waar jeugdigen zijn en de diersoort geiten afwezig is (53,8%).

5.9 Speciaal onderwijs

Op 373 van de 775 (48,1%) zorgboerderijen is de doelgroep speciaal onderwijs aanwezig. Tabel 12 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook de doelgroep speciaal onderwijs aanwezig is. Tabel 12 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, de doelgroep speciaal onderwijs aanwezig wel aanwezig is. Ofwel bij 48,4% van de zorgboerderijen met schapen is de doelgroep speciaal onderwijs aanwezig terwijl bij 47,9% van de zorgboerderijen zonder schapen deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 12 Aanwezigheid van de doelgroep speciaal onderwijs bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij schapen is de doelgroep op 154 van de 318 zorgboerderijen aanwezig. Dat is 48,4%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar de doelgroep speciaal onderwijs is en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar de doelgroep speciaal onderwijs is en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	80	53,3	293	46,9	0,155
Koeien	151	43,9	222	51,5	0,035
Paarden/ezels	256	55,1	117	37,7	0,000
Pluimvee	211	45,7	162	51,8	0,096
Schapen	154	48,4	219	47,9	0,809
Geiten	160	51,8	213	45,7	0,098
Kleinvee	256	51,0	117	42,7	0,025

In Tabel 12 is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar de doelgroep speciaal onderwijs is en de diersoort paarden/ezels aanwezig is (55,1%) significant (17,4%) hoger ligt dan het percentage zorgboerderijen waar de doelgroep speciaal onderwijs is en de diersoort paarden/ezels afwezig is (37,7%). Voor de diersoort kleinvee is dit precies omgekeerd. Het percentage zorgboerderijen waar de doelgroep speciaal onderwijs is en kleinvee aanwezig (51,0%) is significant (8,3%) lager dan het percentage zorgboerderijen waar de doelgroep speciaal onderwijs aanwezig is en kleinvee afwezig (42,7%).

5.10 Ouderen

Op 283 van de 775 (36,5%) zorgboerderijen zijn ouderen aanwezig. Tabel 13 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook ouderen aanwezig zijn. Tabel 13 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, wel ouderen aanwezig zijn. Ofwel bij 37,9% van de zorgboerderijen met geiten zijn ouderen aanwezig terwijl bij 35,6% van de zorgboerderijen zonder geiten deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 13 Aanwezigheid van ouderen bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij geiten is de doelgroep op 117 van de 309 zorgboerderijen aanwezig. Dat is 37,9%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar ouderen zijn en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar ouderen zijn en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	45	40,0	238	38,1	0,065
Koeien	131	38,1	152	35,3	0,419
Paarden/ezels	159	34,2	124	40,0	0,100
Pluimvee	179	38,7	104	33,2	0,117
Schapen	123	38,7	160	35,0	0,297
Geiten	117	37,9	166	35,6	0,526
Kleinvee	197	39,3	86	31,4	0,028

In Tabel 13 is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar ouderen zijn en de diersoort kleinvee aanwezig is (39,3%) significant (7,9%) hoger ligt dan het percentage zorgboerderijen waar ouderen zijn en de diersoort kleinvee afwezig is (31,4%).

5.11 Dementerende ouderen

Op 190 van de 775 (24,5%) zorgboerderijen zijn dementerende ouderen aanwezig. Tabel 14 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook dementerende ouderen aanwezig zijn. Tabel 14 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, wel dementerende ouderen aanwezig zijn. Ofwel bij 26,5% van de zorgboerderijen met koeien zijn dementerende ouderen aanwezig terwijl bij 23,0% van de zorgboerderijen zonder koeien deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 14 Aanwezigheid van dementerende ouderen bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij koeien is de doelgroep op 91 van de 344zorgboerderijen aanwezig. Dat is 26,5%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar dementerende ouderen zijn en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar dementerende ouderen zijn en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	26	17,3	164	26,2	0,023
Koeien	91	26,5	99	23,0	0,263
Paarden/ezels	110	23,7	80	25,8	0,495
Pluimvee	127	27,5	63	20,1	0,019
Schapen	82	25,8	108	23,6	0,493
Geiten	92	29,8	98	21,0	0,006
Kleinvee	141	28,1	49	17,9	0,002

In Tabel 14 is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar dementerende ouderen zijn en de diersoort varkens aanwezig is (17,3%) significant (8,9%) lager ligt dan het percentage zorgboerderijen waar dementerende ouderen zijn en de diersoort varkens afwezig is (26,2%). Ook is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar dementerende ouderen zijn en de diersoort pluimvee aanwezig is (27,5) significant (7,4%) hoger ligt dan het percentage zorgboerderijen waar dementerende ouderen zijn en de diersoort pluimvee afwezig is (20,1%). Ditzelfde geldt voor geiten (8,1%) en kleinvee (11,2%).

5.12 Langdurig werklozen

Op 227 van de 775 (29,3%) zorgboerderijen zijn langdurig werklozen aanwezig. Tabel 15 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook langdurig werklozen aanwezig zijn. Tabel 15 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, wel langdurig werklozen aanwezig zijn. Ofwel bij 29,6% van de zorgboerderijen met schapen zijn langdurig werklozen aanwezig terwijl bij 29,1% van de zorgboerderijen zonder schapen deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 15 Aanwezigheid van langdurig werklozen bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij schapen is de doelgroep op 94 van de 318 zorgboerderijen aanwezig. Dat is 29,1%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar langdurig werklozen zijn en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar langdurig werklozen zijn en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	30	20,0	197	31,5	0,005
Koeien	86	25,0	141	32,7	0,019
Paarden/ezels	123	26,5	104	33,5	0,033
Pluimvee	119	25,8	108	34,5	0,009
Schapen	94	29,6	133	29,1	0,891
Geiten	64	20,7	163	35,0	0,000
Kleinvee	121	24,2	106	38,7	0,000

In Tabel 15 is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar langdurig werklozen zijn en de diersoort varkens aanwezig is (20,0%) significant (11,5%) lager ligt dan het percentage zorgboerderijen waar langdurig werklozen zijn en de diersoort varkens afwezig is (31,5%). Ditzelfde geldt voor koeien (7,7%), paarden/ezels (7,0%), pluimvee (9,7%), geiten (15,3%) en kleinvee (14,5%).

5.13 Mensen met een Burn-out

Op 297 van de 775 (38,3%) zorgboerderijen zijn mensen met een burn-out aanwezig. Tabel 16 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook mensen met een burn-out aanwezig zijn. Tabel 16 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, wel mensen met een burn-out aanwezig zijn. Ofwel bij 33,3% van de zorgboerderijen met varkens zijn mensen met een burn-out aanwezig terwijl bij 39,5% van de zorgboerderijen zonder varkens deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 16 Aanwezigheid van mensen met een burn-out bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij varkens is de doelgroep op 50 van de 150 zorgboerderijen aanwezig. Dat is 33,3%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar mensen met een burn-out zijn en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar mensen met een burn-out zijn en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	50	33,3	247	39,5	0,162
Koeien	123	35,8	174	40,4	0,189
Paarden/ezels	172	37,0	125	40,3	0,350
Pluimvee	162	35,1	135	43,1	0,023
Schapen	114	35,8	183	40,0	0,237
Geiten	101	32,7	196	42,1	0,009
Kleinvee	172	34,3	125	45,6	0,002

In Tabel 16 is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar mensen met een burn-out zijn en de diersoort pluimvee aanwezig is (35,1%) significant (8%) lager ligt dan het percentage zorgboerderijen waar mensen met een burn-out zijn en de diersoort pluimvee afwezig is (43,1%). Ditzelfde geldt voor geiten (9,4%) en kleinvee(11,3%).

5.14 Asielzoekers

Op 44 van de 775 (5,7%) zorgboerderijen zijn asielzoekers aanwezig. Tabel 17 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook asielzoekers aanwezig zijn. Tabel 17 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, wel asielzoekers aanwezig zijn. Ofwel bij 5,3% van de zorgboerderijen met varkens zijn asielzoekers aanwezig terwijl bij 5,8% van de zorgboerderijen zonder varkens deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 17 Aanwezigheid van asielzoekers bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij varkens is de doelgroep op 8 van de 150 zorgboerderijen aanwezig. Dat is 5,3%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar asielzoekers zijn en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar asielzoekers zijn en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	8	5,3	36	5,8	0,839
Koeien	9	2,6	35	8,1	0,001
Paarden/ezels	15	3,2	29	9,4	0,000
Pluimvee	25	5,4	19	6,1	0,697
Schapen	14	4,4	30	6,6	0,201
Geiten	14	4,5	30	6,4	0,261
Kleinvee	24	4,8	20	7,3	0,149

In Tabel 17 is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar asielzoekers zijn en de diersoort koeien aanwezig is (2,6%) significant (5,8%) lager ligt dan het percentage zorgboerderijen waar asielzoekers zijn en de diersoort koeien afwezig is (8,1%). Ditzelfde geldt voor paarden/ezels (6,2%).

5.15 Mensen met een psychische hulpvraag

Op 455 van de 775 (58,7%) zorgboerderijen zijn mensen met een psychische hulpvraag aanwezig. Tabel 18 geeft aan op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar een diersoort aanwezig is, ook mensen met een psychische hulpvraag aanwezig zijn. Tabel 18 laat ook zien op hoeveel procent van de zorgboerderijen, waar de diersoort afwezig is, wel mensen met een psychische hulpvraag aanwezig zijn. Ofwel bij 57,4% van de zorgboerderijen met paarden/ezels zijn mensen met een psychische hulpvraag aanwezig, terwijl bij 60,6% van de zorgboerderijen zonder paarden/ezels deze doelgroep aanwezig is.

Tabel 18 Aanwezigheid van mensen met een psychische hulpvraag bij de aan- of afwezigheid van de diersoorten. Bij aantal is weergegeven op hoeveel van de zorgboerderijen met of zonder de diersoort de doelgroep aanwezig is. Het totaal aantal zorgboerderijen per diersoort staat weergegeven in Tabel 3. Bij paarden/ezels is de doelgroep op 267 van de 465 zorgboerderijen aanwezig. Dat is 57,4%. Dit percentage staat in de kolom ernaast weergegeven. De vetgedrukte rijen zijn significant.

Diersoorten	Zorgboerderijen waar mensen met een psychische hulpvraag zijn en de diersoort aanwezig is		Zorgboerderijen waar mensen met een psychische hulpvraag zijn en de diersoort afwezig is		Significantie (p)
	Aantal	%	Aantal	%	
Varkens	78	52,0	377	60,3	0,063
Koeien	184	53,5	271	62,9	0,008
Paarden/ezels	267	57,4	188	60,6	0,372
Pluimvee	267	57,8	188	60,1	0,529
Schapen	188	59,1	267	58,4	0,847
Geiten	162	52,4	293	62,9	0,004
Kleinvee	281	56,1	174	63,5	0,045

In Tabel 18 is te zien dat het percentage zorgboerderijen waar mensen met een psychische hulpvraag zijn en de diersoort koeien aanwezig is (53,5%) significant (9,4%) lager ligt dan het percentage zorgboerderijen waar mensen met een psychische hulpvraag zijn en de diersoort koeien afwezig is (62,9%). Ditzelfde geldt voor geiten (10,5%) en kleinvee (7,4%).

6. Conclusie

De cliënt maakt niet zelfstandig de keuze voor een zorgboerderij. Zonder de keuzefactoren van de cliënt is het niet mogelijk een goed stroomschema te maken. De onderzoekers hebben zich beperkt tot het vaststellen van verbanden tussen de gelijktijdige aanwezigheid van diersoorten en doelgroepen op zorgboerderijen.

Een overzicht van de diersoorten en de doelgroepen waarbij wel een statistisch verband is gevonden wordt in Tabel 19 getoond. Uit tabel 19 komt het antwoord op subvraag a naar voren. Er zijn verbanden aangetoond tussen de aanwezige doelgroepen en aanwezige diersoorten op zorgboerderijen. Niet alle diersoorten en doelgroepen hebben een statistisch verband. Bij mensen met niet aangeboren hersenletsel en (ex-) gedetineerden zijn geen statistische verbanden gevonden. Waar wel statistische verbanden zijn gevonden kan sprake zijn van een positief of negatief verband. Bij een positief verband komt de doelgroep vaker voor waar de diersoort aanwezig is. Bij een negatief verband komt de doelgroep minder voor waar de diersoort aanwezig is.

Tabel 19 Overzicht van de diersoorten en de doelgroepen waarbij een statistisch verband is gevonden uitgesplitst in een positief en een negatief verband.

Diersoorten	Doelgroep met een positief verband	Doelgroep met een negatief verband
Varkens		Dementerende ouderen Langdurig werklozen
Koeien		Mensen met een stoornis in het Autistisch spectrum Langdurig werklozen Asielzoekers Mensen met een psychische hulpvraag
Paarden/ezels	Mensen met een verstandelijke beperking Mensen met een stoornis in het autistisch spectrum Mensen met een lichamelijke beperking Kinderopvang Jeugdigen Speciaal onderwijs	(Ex-) Verslaafden Langdurig werklozen Asielzoekers
Pluimvee	Mensen met een verstandelijke beperking Mensen met een lichamelijke beperking Dementerende ouderen	Langdurig werklozen Mensen met een Burn-out
Schapen	Mensen met een verstandelijke beperking	
Geiten	Dementerende ouderen	(Ex-) Verslaafden Jeugdigen Langdurig werklozen Mensen met een Burn-out Mensen met een psychische hulpvraag
Kleinvee	Mensen met een lichamelijke beperking Kinderopvang Jeugdigen Speciaal onderwijs Ouderen Dementerende ouderen	(Ex-) Verslaafden Langdurig werklozen Mensen met een Burn-out Mensen met een psychische hulpvraag

In Tabel 19 is onder andere te zien dat op zorgboerderijen waar paarden/ezels zijn, jeugdigen vaker aanwezig zijn dan op zorgboerderijen waar geen paarden/ezels zijn. Op zorgboerderijen waar paarden/ezels zijn, zijn juist minder vaak (ex-) verslaafden dan op zorgboerderijen waar geen paarden/ezels zijn. Deze verbanden kunnen verschillende oorzaken hebben, of die oorzaken liggen in het keuzeproces van de cliënt is met behulp van de interviews niet vastgesteld. Doordat het beantwoorden van de hoofdvraag van het vooronderzoek in de deelconclusie niet heeft geleid tot het vaststellen van concrete keuzefactoren, vallen nu ook geen factoren uit het keuzeproces van de cliënt te noemen die een directe invloed hebben op de gevonden verbanden. Op de vraag in hoeverre dieren en/of dierondersteunde activiteiten op een boerderij een factor vormen bij de keuze van een bepaalde doelgroep voor een bepaalde zorgboerderij is nog geen volledig antwoord te geven. Het dier speelt wel een rol, maar er kwam naar voren dat de keuze voor een zorgboerderij vaak door een begeleider gemaakt wordt en dat onder andere afstand, beschikbaarheid en kosten bij de keuze ook een rol spelen. Het dier speelt dus wel een rol, maar niet de hoofdrol.

7. Discussie

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de discussiepunten bij het hoofdonderzoek. Dit hoofdstuk bestaat uit een methodediscussie en een resultatendiscussie.

7.1 Methodediscussie

Het databestand van de FLZ is op basis van gegevens van de website tot stand gekomen. Er is in de database niet bekend wanneer de gegevens op de website zijn bijgewerkt. Dat wil zeggen dat het overzicht op één bekend moment van de site is gehaald en verwerkt tot het databestand. Er is niet bekend wanneer de zorgboeren hun gegevens hebben bijgewerkt. Hierdoor kan het zijn dat gegevens niet overeenkomen met de werkelijkheid op de zorgboerderijen. Niet alle zorgboerderijen zijn aangesloten bij de FLZ. Om hoeveel niet aangesloten zorgboerderijen het gaat is niet bekend. Doordat niet alle zorgboerderijen zijn aangesloten bij de FLZ kan dit invloed hebben op de resultaten. De populatie is immers beperkt tot alle aangesloten zorgboerderijen in plaats van alle zorgboerderijen in Nederland.

De verdeling van het aantal zorgboerderijen over de diersoorten en doelgroepen is niet gelijk. Zo zijn er van de 775 zorgboerderijen 501 met kleinvee en slechts 150 met varkens. Door dit verschil is er van zorgboerderijen met kleinvee veel meer data dan van zorgboerderijen met varkens. Dit kan invloed hebben wanneer de aan- of afwezigheid van doelgroepen wordt bekeken. Zo zijn er bijvoorbeeld 47 zorgboerderijen met (ex-)gedetineerden en 595 zorgboerderijen met mensen met een verstandelijke beperking. Dit kan ervoor gezorgd hebben dat er op bepaalde plaatsen geen significant verband is gevonden, omdat er niet voldoende data waren. Dit gebrek aan data kan ook beïnvloed zijn door een combinatie van de grootte van de doelgroep en het aanbod in de omgeving.

Er zijn veel verschillende doelgroepen meegenomen in dit onderzoek. Binnen deze doelgroepen vallen mensen met verschillende beperkingen. De definities van de doelgroepen zijn te vinden in Bijlage VIII Begrippenlijst Doelgroepen. Één persoon kan in meerdere doelgroepen vallen. “Het komt nog weleens voor dat iemand met psychische klachten bijvoorbeeld depressiviteit of een verslaving aanmeldt bij een psycholoog of psychiater en dat pas later blijkt dat die klachten niet op zichzelf staan, maar veroorzaakt worden door een persoonlijkheidstoornis” (Meekeren, 2006). De persoon uit dit voorbeeld kan onderverdeeld zijn bij burn-out, (ex-) verslaafd en psychische hulpvraag. Binnen doelgroepen valt ook verschillende problematiek te onderscheiden. Zo bestaat de doelgroep mensen met een psychische hulpvraag uit mensen die door (tijdelijke) psychische problematiek ondersteuning nodig hebben bij het functioneren in de maatschappij (Verenigde Zorgboeren, 2010^a). Dit kan uiteenlopen van posttraumatische stressklachten tot mensen met schizofrenie. Dat betekent dat mensen die schizofreen zijn psychische problemen hebben, maar niet iedereen met een psychische hulpvraag is schizofreen.

De bovengenoemde tekortkomingen aan het onderzoek hebben inzicht gegeven in de grote diversiteit aan factoren op dit gebied. De vele factoren bieden interessante mogelijkheden voor vervolgonderzoek.

7.2 Resultatendiscussie

Doordat het keuzeproces voor een bepaalde zorgboerderij niet bekend is geworden bij het vooronderzoek, is het niet meetbaar of de cliënten op de juiste plaats zitten. De cliënten worden namelijk vaak geholpen bij de keuze voor een bepaalde zorgboerderij. Hierdoor lijkt het verband dat gevonden wordt tussen een doelgroep en een diersoort een schijnverband te zijn. Wanneer wordt gekeken naar het intakeproces dat voor vrijwel elke zorgboerderij een proefperiode kent, kan aangenomen worden dat de aanwezigheid van een doelgroep ook betekent dat die doelgroep daar goed zit. Als een cliënt uit een doelgroep geen sluitend begeleidingsplan heeft of om andere redenen niet op de zorgboerderij kan of wil blijven, gaat de cliënt na de proefperiode weg. Dit impliceert wel dat de verbanden die gevonden zijn geen schijn zijn. In de literatuur staat vermeld dat bepaalde diersoorten eigenschappen hebben die goed passen bij bepaalde doelgroepen (van Dijk en Hassink, 2002). Deze combinaties van diersoorten en doelgroepen werden tegen elkaar uitgezet. In sommige gevallen bleken de doelgroepen inderdaad vaker voor te komen bij de diersoorten die door van Dijk en Hassink genoemd werden, een zogenaamd positief verband. In andere gevallen kwamen de doelgroepen juist minder vaak voor bij de diersoorten waarvan werd verwacht dat deze goed bij de doelgroep pasten. In een land als Nederland heeft elke provincie zijn eigen cultuur (Blokzijl en Vrenken, 2007), daardoor kan het zo zijn dat de aanwezigheid van bepaalde diersoorten en activiteiten op zorgboerderijen provincie- of streekgebonden zijn. Zo zijn bepaalde provincies van oorsprong bekend om de varkenshouderij of glastuinbouw. In combinatie met cijfers van het CBS over bijvoorbeeld vergrijzing of asielzoekerscentra zou de aanwezigheid van bepaalde doelgroepen bij bepaalde diersoorten te verklaren zijn door geografische spreiding. Hieronder is per doelgroep beschreven wat de verwachting was en of deze is uitgekomen.

Mensen met een verstandelijke beperking

Mensen met een verstandelijke beperking zijn vaak geïnteresseerd in grotere diersoorten, zoals paarden en koeien. Hierbij is het ras en karakter van het dier erg belangrijk. Een al te temperamentvol paard kan voor deze doelgroep ongeschikt zijn (Levende Have, 2011). In dit onderzoek is er een positief significant verband gevonden tussen de doelgroep mensen met een verstandelijke beperking en paarden/ezels.

Mensen met een stoornis in het autistisch spectrum

Bij mensen met een stoornis in het autistisch spectrum zijn ezels geschikter dan pony's/paarden. Dit is vanwege het kalme en voorspelbare karakter (Levende Have, 2011). In dit onderzoek is een positief significant verband gevonden tussen mensen met autisme en paarden/ezels.

Kinderen met een stoornis in het autistisch spectrum hebben vaak een voorkeur voor de kleinere diersoorten als knaagdieren, konijnen en kippen. De diersoorten hebben een duidelijke, gestructureerde verzorging nodig en dit bevalt hen wel (Levende Have, 2011). In dit onderzoek is geen significante verband gevonden met kleinvee. Dit spreekt de eerdere bewering tegen. In de literatuur staat dat vaak genoemd wordt dat mensen met een stoornis in het autistisch spectrum en kippen een grote aantrekkingskracht op elkaar hebben (van Dijk en Hassink, 2002). Ook tussen pluimvee en de doelgroep mensen met een stoornis in het autistisch spectrum is tegen verwachting in geen verband gevonden.

Mensen in een re-intergratietraject (langdurig werklozen, (ex-) gedetineerden, (ex-) verslaafden, mensen met een burn-out en asielzoekers)

Mensen in een re-integratietraject kunnen wel uitdaging in de omgang met dieren gebruiken. Koeien, geiten en varkens die van zich laten horen als ze naar buiten willen of als ze vinden dat het etenstijd is, activeren hen meer dan een koppeltje makke schapen (Levende Have, 2011). In dit onderzoek komen bij de doelgroepen langdurig werklozen, (ex-) gedetineerden, (ex-) verslaafden, mensen met een burn-out en asielzoekers alleen negatieve significante verbanden voor bij verschillende diersoorten.

Kinderopvang en speciaal onderwijs

Voor sommige cliënten zijn paarden grote dieren waar ze bang voor kunnen zijn. Pony's zijn dan een mogelijk alternatief (van Dijk en Hassink, 2002). Doordat boeren denken dat paarden te grote dieren zijn voor kinderen, nemen boeren ook vaak kleine dieren (Ferwerda, 2011). Er is in dit onderzoek een positief significant verband gevonden bij paarden/ezels en kleinvee. Het is indrukwekkend om te zien voor kinderen om te zien hoe de boer zorgt dat koeien op tijd terugkomen om gemolken te worden en hoe hierin de rust en orde is (van Dijk en Hassink, 2002)

Jeugdigen

Voor jongeren in de puberteit blijkt het van grote waarde te zijn om af en toe weer even stevig op de plaats worden gezet. Een paard of een koe kunnen iemand de grenzen aangeven (van Dijk en Hassink, 2002). Bij jeugdigen is er een positief significant verband gevonden bij paarden/ezels en kleinvee en een negatief significant verband bij geiten. Als je met geiten werkt moet je met irritaties kunnen omgaan (van Dijk en Hassink, 2002). Jeugdigen kunnen dit irritant vinden, omdat ze nog niet precies weten hoe ze met die irritaties moeten omgaan. Hierbij moet wel worden opgemerkt dat aanwezigheid van jeugdigen op zorgboerderijen met geiten maar 0,4% lager lag dan de aanwezigheid van jeugdigen op zorgboerderijen zonder geiten. Dit verschil is wel significant, maar kan worden opgemerkt als niet relevant.

Dementerende ouderen

Bij dementerende ouderen is de diversiteit in diersoorten belangrijk. Ook met een rustig karakter en aaibaarheid kan rekening worden gehouden. Er kan gedacht worden aan konijnen en lammetjes. Al te kwetsbare diersoorten, zoals cavia's zijn voor hen niet zo geschikt (Levende Have, 2011). Er zijn positief significante gevonden met de doelgroep dementerende ouderen en pluimvee, dementerende ouderen en geiten, dementerende ouderen en kleinvee. Deze drie diersoorten zijn voor deze doelgroep leuk om naar te kijken en kleinvee is aaibaar. (van Dijk en Hassink, 2002).

Mensen met een psychische hulpvraag

Voor mensen met een psychische hulpvraag zijn geiten minder bedreigend dan koeien. Dit komt omdat ze een stuk kleiner zijn (van Dijk en Hassink, 2002). Daarom werd er een positief verband verwacht tussen mensen met een psychische hulpvraag en geiten. Er is in dit onderzoek geen verband gevonden tussen mensen met een psychische hulpvraag en geiten. Er is wel een negatief significant verband gevonden tussen de doelgroep mensen met een psychische hulpvraag en koeien. Bij de interviews kwam naar voren dat mensen met schizofrenie naar koeien trekken. Door de rust die koeien uitstralen zouden deze mensen dichterbij zichzelf komen (Ferwerda, 2011). Er werd verwacht dat er een positief verband gevonden zou worden voor de combinatie mensen met een psychische hulpvraag en koeien. Toch komt uit dit onderzoek een negatief verband met koeien en mensen met een psychische hulpvraag. Dit is te verklaren door de grote verscheidenheid aan psychische stoornissen. Ook kan de koe bedreigend overkomen (van Dijk en Hassink, 2002) door bijvoorbeeld haar grootte.

Zoals eerder beschreven bij de methodediscussie kunnen cliënten in verschillende doelgroepen vallen. Dit geeft aan dat de hulpvraag van verschillende doelgroepen overlap vertoont. Deze gelijkheid in behoeften kan ervoor zorgen dat doelgroepen elkaar positief beïnvloeden of dezelfde diersoorten opzoeken. Er zijn ook combinaties van doelgroepen die elkaar negatief beïnvloeden hierbij valt te denken aan doelgroepen die manipuleren en doelgroepen die snel beïnvloedbaar zijn. De invloed van de doelgroepen op elkaar is in dit onderzoek niet getoetst. In de interviews en uit het literatuuronderzoek zijn een aantal positieve combinaties naar voren gekomen.

- Kinderen en dementerende ouderen (Ferwerda, 2011; Termaat, 2010)
- (Ex-) verslaafden en mensen met een verstandelijke beperking (Verenigde zorgboeren, 2011^c; Termaat, 2010)
- Mensen met een psychische hulpvraag en mensen met een verstandelijke beperking (Termaat, 2010)

(Ex-) verslaafden en mensen met een verstandelijke beperking

Bij (ex-) verslaafden zijn negatieve significante verbanden gevonden met paarden/ezels, geiten en kleivee. Bij mensen met een verstandelijke beperking zijn positieve significante verbanden gevonden met paarden/ezels, pluimvee en schapen. Deze doelgroepen zijn genoemd als een positieve combinatie terwijl de (ex-) verslaafden ook regelmatig worden genoemd als een doelgroep die manipuleert en liegt. De mensen met een verstandelijk beperking worden vaak aangemerkt als een kwetsbare en beïnvloedbare doelgroep. Dat (ex-) verslaafden minder voorkomen op zorgboerderijen met paarden/ezels zou veroorzaakt kunnen worden door de aanwezigheid van mensen met een verstandelijke beperking. Kleinvee komt vaak voor als er paarden/ezels op de zorgboerderij zijn. Geiten zie je vaak als er ook kleinvee is. Het negatieve significante verband tussen (ex-) verslaafden en deze diersoorten zou een oorzaak kunnen hebben in de aanwezigheid van mensen met een verstandelijke beperking.

“Er is niets zo fijn als dieren, verstandelijk gehandicapten en ouwe mensen, die zijn allemaal ontwapenend.” (Een cliënt)

Na het bekijken van de resultaten en de verwachtingen per doelgroep speelt een vraag op die overkoepelend geldt. Wat zou er gebeuren als de cliënt zelfstandig zijn keuze kan en zou maken voor een bepaalde zorgboerderij? kiest de cliënt dan dezelfde dieren en dezelfde zorgboerderij als die die nu gekozen zijn met de hulp van een begeleider? Kortom hoeveel invloed heeft de begeleider/ouder/verzorger van de cliënt op zijn of haar keuzes?

8. Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden verschillende aanbevelingen gedaan. Deze zijn per punt uitgewerkt. Bij sommige aanbevelingen worden organisaties genoemd die deze problemen kunnen oppakken.

Keuzefactoren cliënten

Zoals al eerder is beschreven was het niet mogelijk in dit onderzoek vast te stellen wat de keuzefactoren voor de cliënt zijn. Er moet eerst worden uitgezocht wie verantwoordelijk is voor de keuze. Wanneer dat in kaart is gebracht moet nogmaals worden gekeken wat voor die persoon de criteria zijn voor een zorgboerderij. Ook zou er gekeken moeten worden wat de cliënten op een zorgboerderij zelf belangrijk vinden.

Inventarisatie zorgboerderijen in Nederland

In het onderzoek zouden meer zorgboerderijen moeten worden meegenomen om van elke diersoort en elke doelgroep een goed beeld te krijgen. Het was tijdens dit onderzoek niet bekend hoeveel zorgboerderijen er in Nederland waren. Er zijn gegevens gebruikt van de FLZ over de bij hen bekende zorgboeren. Om een completer beeld te krijgen moeten ook zorgboeren die niet aangesloten zijn bij de FLZ geïnventariseerd worden. Dit kan door bijvoorbeeld een oproep te plaatsen in een krant of andere centrale plaats of regionale verenigingen, studieclubs, zorginstellingen, de Kamer van Koophandel en het Centraal Bureau Statistiek te benaderen. Stichting AAIZOO kan in een projectgroep een inventarisatie uitvoeren om het aantal zorgboerderijen in Nederland in beeld te krijgen.

Structuur brengen in informatievoorziening aan cliënten

Er moet meer structuur worden aangebracht in de informatievoorziening aan cliënten. Nu is niet van elke zorgboerderij duidelijk wat het aanbod is. Het zou goed zijn al deze informatie op één plaats aan te bieden. Meerdere organisaties zouden dan naar die plaats kunnen verwijzen. Voor Stichting AAIZOO betekent dit dat er wordt aangeraden samenwerkingspartners op te zoeken en samen één plaats te maken om cliënten van informatie te voorzien. Ook hier is het advies om een projectgroep te starten. Wanneer alle belanghebbenden samenwerken aan het creëren van een eenduidige registratiesysteem voor zorgboeren vanwaar informatie kan worden verstrekt aan cliënten, kan de huidige versnippering van data terug worden gebracht tot één complete database. Om verdere versnippering te voorkomen raden de onderzoekers Stichting AAIZOO af om afzonderlijk een nieuwe eigen database op te zetten.

Maken van het stroomschema

Wanneer alle zorgboerderijen in kaart zijn gebracht en de keuzefactoren voor cliënten of diegene die de beslissen voor hen maken bekend zijn, moeten cliënten van de juiste informatie worden voorzien. Het stroomschema dat men voor ogen had te maken aan het begin van dit onderzoek kan hier een rol in spelen. Het advies is om een stroomschema te maken. Dit moet wel een heel breed schema zijn waarin meer dan alleen diersoorten worden meegenomen. Denk o.a. aan de invloed van doelgroepen op elkaar, geografische spreiding, het type zorgboerderij, het wel of niet meewerken in de productietak en het soort activiteiten die plaatsvinden op de zorgboerderij.

Onderzoek naar de andere factoren en de effecten van die factoren op elkaar

In de resultaten zijn de uitkomsten van de chi-kwadraat toetsen weergegeven. De onderzoekers hebben verder gekeken met SPSS en daar uit blijkt dat er tussen diersoorten ook verbanden aanwezig zijn. Zo zijn er statistische verbanden tussen ‘pluimvee en paarden/ezels’, ‘kleinvee en paarden/ezels’ en ‘geiten en kleinvee’ waargenomen. Er is niet getoetst of de aanwezigheid van bepaalde doelgroepen afhangt van de aanwezigheid van andere doelgroepen. Dan zou de aanwezigheid van twee doelgroepen bij dezelfde diersoort ook veroorzaakt kunnen zijn door de invloed van die doelgroepen op elkaar. Denk aan ouderen en demente ouderen (wordt meestal beide aangevinkt). Dementerende ouderen en kinderopvang hebben een verband (Ferwerda, 2011; Termaat, 2010). Er zou verder onderzoek gedaan moeten worden naar de invloed van andere factoren op de cliënt. Ook zou hierin de invloed van verschillende factoren op elkaar of gezamenlijk getoetst moeten worden. Dit kan door bijvoorbeeld de logistische regressie te toetsen in SPSS. Met een logistische regressie kan bijvoorbeeld gekeken worden naar de invloed van de doelgroepen op elkaar en die resultaten kunnen worden gecombineerd met de verbanden bij de diersoorten, de eigenschappen van de diersoorten en veronderstelde behoefte/hulpvraag van de doelgroepen.

Doelgroepen verder uitsplitsen

In de discussie is aangehaald dat niet iedereen met een hulpvraag dezelfde beperking hoeft te hebben. Bepaalde doelgroepen omvatten veel subgroepen met een toch iets andere hulpvraag. Om hier dieper op in te gaan zou er een meer specifieke indeling van de doelgroepen moeten worden gemaakt. Dit maakt verder en nauwkeuriger onderzoek naar de beperking van de cliënten op de zorgboerderij en de verbanden met de diersoorten op de zorgboerderij mogelijk.

Diersoorten nader bekijken

Vanwege het kalme en voorspelbare karakter van ezels zijn deze dieren bij mensen met een stoornis in het autistisch spectrum geschikter dan pony's/paarden (Levende Have, 2011). In dit onderzoek is gekeken naar de aanwezigheid van paarden en ezels. Omdat deze dieren in de aangeleverde data niet gescheiden waren zijn zij ook niet afzonderlijk bekeken. In vervolgonderzoek zou het een beter beeld geven wanneer paarden en ezels als afzonderlijke diersoorten worden beschouwd. Ook werd in de interviews genoemd dat bepaalde dieren om hun functie geliefd zijn (bijvoorbeeld melkproductie). Het is aan te raden ook naar de functie of het ras van het dier te kijken. Wanneer diersoorten worden onderverdeeld in rassen, zou bijvoorbeeld de groep kleinvee ook beter in kaart kunnen worden gebracht. Ook moeten de minder voorkomende diersoorten worden bekeken. Hierbij valt te denken aan diersoorten die op een traditionele boerderij misschien niet voorkomen maar op zorgboerderijen wel (alpaca's, struisvogels, wasberen, nachtdieren of reptielen).

Onderzoek naar keuzefactoren

In de interviews kwamen de keuzefactoren van cliënten niet naar voren. Er zal meer onderzoek gedaan kunnen worden naar welke factoren belangrijk zijn voor een cliënt bij de keuze voor een bepaalde zorgboerderij. Hierbij zou ook de weegfactor van die factoren moeten worden meegenomen. Per doelgroep kan hier onderzoek naar worden gedaan. Verder kan er contact worden opgenomen met instanties die cliënten helpen om een geschikte zorgboerderij te vinden. Dit soort instanties geven cliënten informatie en advies over de mogelijkheden. De cliënten baseren hun keuze onder andere op dit advies.

Onderzoek naar invloed van begeleiding

Er kan onderzoek gedaan worden naar de invloed van de begeleider/ouders/verzorgers op het keuzeproces van een cliënt. De keuzes van cliënten met veel begeleiding zouden vergeleken kunnen worden met de zelfstandige keuzes van cliënten.

9. Literatuur

- AAIZOO, (2010) Welkom. Gevonden op 19 april 2011 op www.aaizoo-ned.nl
- Baarda, D.B., Goede, M.P.M de, Teunissen, J. (2005) Basisboek Kwalitatief Onderzoek, handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek. p/a Wolters-Noordhoff bv Groningen/Houten, Nederland
- Baarda, Goede, de (2006) Methoden en Technieken, Wolters Noordhoff, Groningen.
- Blokzijl, L., Vrenken –Bunning A. (2007) Reader Cross-cultural Skills, Hogeschool Van Hall Larenstein Leeuwarden 2007-2008
- Dijk, M. van en Hassink, J. (2002) Praktijkboek Inzet van landbouwhuisdieren op zorg- en kinderboerderijen, ID-Lelystad BV.
- Ferwerda- van Zonneveld, R.T. Onderzoeker Zorglandbouw ASG WUR, 07-03-2011
- Fine, A.H., (2006) Handbook on animal assisted therapy, Academic Press Cambridge
- Ganzewinkel, J. van, (2005) Een ploeg van goud, Rondbont uitgeverij, Zutphen.
- Levende Have, (2011) Dieren en dierverblijven op de zorgboerderij. Gevonden op 6 juni 2011 op www.levendehave.nl
- Meekeren, E. van (2006) in gesprek over: Persoonlijkheidsstoornissen. Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie, Secrass, Vleuten
- Termaat, G., (2010). De Zorgboerderij, Over chemie tussen landbouw en zorg. Zutphen: Roodbont.
- Verenigde Zorgboeren (2010^a), Landbouw en Zorg Groeit. Gevonden op 24 september, 2010, op www.landbouwzorg.nl
- Verenigde zorgboeren (2010^b), De zorgboerderij, een formule die werkt. Gevonden op 20 september 2010 op www.zorgboeren.nl
- Verenigde zorgboeren (2010^c) Voor wie is het? Gevonden 24 september 2010
- Vocht, A., de. (2007) Basishandboek SPSS 15 voor windows. Bijleveld Press, Utrecht

Bijlage I Keuzemogelijkheden voor cliënten

Cliënten kunnen met behulp van de onderstaande informatie hun keuze maken voor welke zorgboerderij het beste bij ze past.

Ten aanzien van de zorgboerderij kunnen de cliënten op de volgende punten letten om tot de keuze van een geschikte zorgboerderij te komen:

- Bij welke doelgroep pas je het best?
- Naar welk soort boerderij gaat je voorkeur uit? (landbouw, tuinbouw, veebedrijf etc.)
- Krijg je voldoende informatie van de zorgboerderij?
- Is er voldoende deskundigheid m.b.t. je handicap?
- Mag je eerst komen kijken voordat je beslist of je wilt komen?
- Voel je in het eerste contact voldoende respect van begeleiders en andere deelnemers?
- Hoeveel deelnemers zijn er en past dat aantal bij je, is het niet te veel of te weinig?
- Schat je in dat je er snel op je gemak zult voelen?
- Voelt de sfeer goed?
- Kun je ook voldoende rust nemen en heeft de zorgboerderij ruimte voor je als je een (middag)dutje wilt/moet doen?
- Lijkt de begeleiding open te staan voor kritiek en nieuwe ideeën?
- Mogen deelnemers voldoende meebeslissen?
- Mogen deelnemers voldoende meebeslissen over nieuwe deelnemers?

Voor het werk op de zorgboerderij kunnen cliënten op de volgende punten letten om tot de keuze van een geschikte zorgboerderij te komen:

- Is er genoeg te leren?
- Is er voldoende begeleiding?
- Zijn er genoeg overlegmomenten?
- Kun je zelf aangeven welk werk je wilt?
- Is het werk voldoende op jou aangepast?
- Is er voor jou voldoende afwisseling in het werk dat je eventueel gaat doen?
- Denk je dat je er misschien zelfs op vooruit kunt gaan als je daar bent?
- Is het werk goed bereikbaar voor je?
- Is je werk voldoende veilig?

De rol van het dier op de zorgboerderij.

Met de bovenstaande punten kunnen cliënten tot een geschikte zorgboerderij komen. Wanneer cliënten een plek hebben gevonden die bij ze past zijn er ook vragen die belangrijk zijn. De volgende punten worden genoemd:

- Welke werkzaamheden ga ik hier doen?
- Wie is mijn vaste begeleider?
- Met welke mensen ga ik samenwerken?
- Zal de werksfeer mij bevallen?
- Wat gebeurt er als blijkt dat ik het niet prettig vind hier?
- Wat zijn de werktijden, zijn er pauzes?
- Eten we samen, moet ik een lunchpakket meenemen?
- Zijn er regels waar ik me aan moet houden?
- Hoe is mijn vervoer van en naar de boerderij geregeld?
- Hoe lang kan ik hier blijven werken?
- Wanneer en door wie wordt met mij besproken hoe ik hier functioneer?

Zorgboeren Overijssel, (2010), Hoe kies ik een zorgboerderij die bij mij past?. Gevonden 15 oktober 2010 op www.zorgboerenoverijssel.nl

Bijlage II Positieve effecten

Er wordt vanuit gegaan dat het werken op de boerderij gezond is. Er is nauwelijks onderbouwing voor deze gezondheidsbevorderende effecten (Hassink, 2006). De praktijk laat zien dat de boerderij een gezond makende omgeving kan zijn voor cliënten van verschillende doelgroepen.

Er zijn veel onderzoeken geweest waarin deelnemers zijn geïnterviewd naar wat ze kenmerkend vinden aan de zorgboerderij. De volgende kenmerken worden genoemd:

- verzorgen van planten en dieren;
- rust, ruimte, stilte;
- een plek vol levendigheid en levensprocessen waar alle zintuigen geprikkeld worden;
- zinvolle en diverse werkzaamheden;
- vaste ritmes: dagritme, seizoensritme, jaarritme;
- een sfeer en cultuur die anders dan de zorginstelling;
- er ontstaat gelijkwaardigheid en vertrouwen;
- men gaat uit van wat de deelnemers kunnen in plaats van de beperking of handicap;
- onderdeel van een sociale gemeenschap en hebt daarbinnen een gewaardeerde plek;
- contacten met andere mensen;
- de boer is een voorbeeldfiguur waarmee ze zich kunnen identificeren.

Positieve effecten die worden genoemd bij verschillende doelgroepen:

- meer zelfkennis;
- zelfwaardering;
- vaardigheden;
- tot rust komen;
- fysiek sterker worden;
- dag – en nachtritme opbouwen;
- nieuwe contacten opbouwen en integreren;
- zingeving ervaren;
- minder onrust en afname gebruik medicijnen (Hassink, 2006).

Tabel 20 overzicht van doelgroepen en positieve ervaringen (Hassink, 2006)

Doelgroep	Positieve ervaringen
Mensen met verslavingsachtergrond	Leven op bouwen in de samenleving
	Belangrijke betekenis
	Eerste stap naar samenleving
	Waarderen respect boer en boerin
	Arbeidsritme opbouwen
	Verantwoordelijkheid nemen
	Nuttige dagbesteding
	Minder verleiding om terug te vallen in oude leefstijl

De rol van het dier op de zorgboerderij.

	Verbetering zelfrespect naarmate ze langer op de boerderij zijn
	Ook buitenwereld kijkt anders naar ze
	Fysiek sterker door werk op boerderij
	Door hernieuwend ritme
	Betere slaap en eetpatronen
Door het werk op de zorgboerderij krijgen de deelnemers in hun leven, hun eigenwaarde neemt toe, de samenwerking met collega's is verbeterd en de interesse voor de wereld en hun toekomst is toegenomen	
Mensen met een psychiatrische achtergrond	Plezierige en zinvolle manier om de dag door te brengen
	Fysiek en metaal tot rust komen
	Nieuwe contacten opbouwen
	Zelfvertrouwen herwinnen
	Nieuwe vaardigheden opdoen in psychisch en sociaal emotioneel functioneren en in een andere manier in het leven komen staan
	Gemeenschappelijkheid, gezelligheid, samenwerkzaamheid en de ongedwongenheid van het leven op de zorgboerderij
	Het gevoel weer ergens bij horen en geaccepteerd en gerespecteerd worden
	Fysieke ruimte, ruimte om verschillende werkzaamheden te doen.
	De zinvolheid en het resultaat van de werkzaamheden
Cliënten ervaren verschillende vormen van herstel: ze komen tot rust en doen weer nieuwe krachten op; ze doen nieuwe ervaringen op in met name psychisch en sociaal- emotioneel functioneren. Cliënten leren beter om te gaan met hun kwetsbare kanten weten beter hoe ze zichzelf staande kunnen houden. Tenslotte komen ze op een wezenlijke andere manier in het leven te staan. Cliënten voelen zich authentieker, staan meer in contact met hun eigen gevoelens en hun kracht en treden de wereld tegemoet vanuit meer zelfkennis en zelfwaardering.	
Mensen met verstandelijke beperking	actiever
	Meer eigen initiatief
	Grote zelfstandigheid in het werk
	Ontwikkelen verantwoordelijk
	Minder conflicten tussen deelnemers
	Iedereen is bezig met werk en bemoeien minder met elkaar
	Omgangsnormen verbeteren
	Status
	De aanwezigheid van een echte boer
	Een bedrijfsmatige opzet en echt werk
	Contacten met verschillende mensen

De rol van het dier op de zorgboerderij.

Bij mensen met een verstandelijke beperking is een centrale doelstelling is het aangaan van normale dagelijkse contacten met boer en het gezin en de mensen die de boerderij bezoeken	
Ouderen met dementie	Belevingen zorgboerderijomgeving
	Afname gedragsproblemen
	Afname onrustig gedrag avond en nacht
	Afnamen gebruik van medicijnen
	Actiever en meer betrokken bij dagelijkse activiteiten
	Verbetering van het voedingspatroon
De positieve effecten worden veroorzaakt door de structuur en het ritme van de boerderij en de levendigheid door de aanwezigheid van planten en dieren.	
Jongeren	Het enthousiasme en de vrolijkheid
	De openheid in het contact wat zichtbaar wordt in het goede contact met de boer/boerin, het spelen met dieren, het verzorgen en het spelen met andere kinderen
	Energie kwijt kunnen
	Ze spelen en zijn steeds bezig
	Belangstellend en helpen mee
	Rustiger worden
De jongeren vinden dat ze veel geleerd hebben, dat ze rustiger zijn geworden en dat ze op school nu meer kunnen vertellen. Een belangrijk effect voor de ouders is dat door de zorgboerderij de thuissituatie wordt ontlast en dat het probleemgedrag afneemt.	
Mensen met burn-out	veiligheid
	Meedraaien op de boerderij
	Onthaasten en niet denken maar doen
	Dieren
De beschikbaarheid van professionele begeleiding is een voorwaarde van herstel	

Kwaliteiten die naar voorkomen bij vertegenwoordigers uit het werkveld van de zorglandbouw zijn:

- het geheel van een zorgboerderij is gezondmakend;
- een rijke omgeving die het gezonde van de mensen naar boven kan halen;
- dieren en planten verzorgen;
- samenwerken;
- er ontstaat een relatie en betrokken met de planten, dieren en omgeving;
- werk met levende materialen;
- je leert jezelf kennen en je leert hoe je met jezelf om moet gaan;
- levenszin, verbinding, betrokkenheid en verantwoordelijkheid stimuleren;
- verschillende werkzaamheden die logisch met elkaar verbonden zijn;
- vanzelfsprekendheid.

Hassink, J. (2006) Gezond door landbouw en groen, de betekenis van landbouw en groen voor de gezondheid van de stedelijke samenleving. Van Gorcum, Assen

De rol van het dier op de zorgboerderij.

Bijlage III Topiclijsten

1) Wie

Hier wordt kort besproken wie de interviewers zijn en wie de geïnterviewde is.

2) Waarom een zorgboerderij

Hier wordt besproken waarom de persoon op een zorgboerderij werkt/dagbesteding krijgt. Dus wat de doelen zijn.

3) Waarom deze zorgboerderij

Hier wordt besproken wat deze boerderij de juiste maakt. Dit kan te maken hebben met de reisafstand, de klik met de zorgboer, de klik met de cliënten, de mate van bedrijfsmatige activiteiten, de aanwezigheid van dieren, etc..

4) Dieren

Hier wordt nogmaals nagevraagd of dieren een rol spelen/speelden bij de keuze voor de zorgboerderij. Was dit het geval dan wordt doorgevraagd op welke diersoort en waarom.

Ook wordt gevraagd wat de rol van het nu is, welke activiteiten met welke dieren worden als positief ervaren.

5) Werkzaamheden

Hier wordt gevraagd wat de werkzaamheden van de geïnterviewde t.o.v. de zorgboerderij inhouden en welke werkzaamheden daar als positief/negatief worden ervaren.

6) Samenvatting

De besproken punten worden samengevat en de geïnterviewde heeft zo de kans dingen te verklaren. De interviewer kan nu dus nagaan of zij alles dat de geïnterviewde gezegd heeft goed begrepen heeft. In het geval een cliënt wordt geïnterviewd is het bij dit punt dat de begeleider kan aangeven of dit overeenkomt met wat hij/zij normaalgesproken van de cliënt hoort.

7) Overig

Hier wordt gepraat over wat de geïnterviewde evt. aanvullend nog wil vragen of zeggen.

8) Bedankt

De geïnterviewde wordt bedankt er wordt eventueel nog benadrukt dat de gegevens anoniem verwerkt zullen worden en de geïnterviewde krijgt een presentje als dank voor de medewerking.

Topiclijst cliënt

1) Persoonsgegevens geïnterviewde

Achtergrond interviewers

- Wie zijn wij, wat komen we doen en waar worden de gegevens voor gebruikt.

Achtergrond cliënt

- Wat is je naam?
- Hoe oud ben je ?
- Waar woon je ?
 - Woon je bij je ouders? → op jezelf, begeleid, instelling etc.
- Wat zijn je hobby's?
- Kun en wil je iets vertellen over je beperking?

2) Dieren

- Welke dieren zijn er op de boerderij?
- Welke dieren vind je leuk?
- Wat vind je leuk aan deze dieren?
- Heb je een lievelingsdier op de boerderij?
- Doe je iets bijzonders voor je lievelingsdier?
 - Knuffel jij je lievelingsdier?
- Zijn er ook dieren die je niet leuk vind?
- Zo ja, welke dieren vind je niet leuk?
- Wat vind je niet leuk aan deze dieren?

3) Werkzaamheden

- Wat voor werk doe je op de boerderij?
 - Als je 's ochtends op de zorgboerderij komt wat doe je dan allemaal?
 - Hoe ziet een dag op de zorgboerderij er uit?
- Wat vind je het leukste werk op de zorgboerderij?
- Wat vind je geen leuk werk op de zorgboerderij?
- Mag je ook werk de zorgboerderij niet doen?
- Werk je ook samen met andere deelnemers op de zorgboerderij?
- Hoe weet je wat je taken zijn?

4) Waarom een zorgboerderij

- Doe je ook nog werk naast het werk op de zorgboerderij?
 - Wat voor werk doe je dan?
- Wat is leukst? de zorgboerderij of op?
- Wat leer/kan je op de zorgboerderij dat je ergens anders niet leert/kan?

De rol van het dier op de zorgboerderij.

5) Waarom deze zorgboerderij

- Weet je of er nog meer zorgboerderijen in de buurt zijn?
- Zou je wel eens bij een andere zorgboerderij willen kijken?
- Heb je ook een andere zorgboerderij bezocht?
- Heb je ook op andere zorgboerderijen gewerkt?
 - Zo ja, kun je vertellen waarom je nu werkt op deze zorgboerderij?
 - Zo ja, kun je vertellen wat voor werk je op de andere zorgboerderij deed?

6) Samenvatting

De interviewer geeft een samenvatting van de besproken punten. Zonodig kan dit na elk topic gebeuren maar het gebeurt in elk geval aan t einde.

7) Overig

Heb jij nog vragen aan ons?

Wil je nog iets vertellen dat we moeten weten over de zorgboerderij?

8) Bedankt

Interviewer bedankt de geïnterviewde en eventueel de ondersteuner voor de tijd en moeite. Geeft ook het presentje.

Topiclijst zorgboer

Checken gegevens zorgboerderij met wat er op de website van zorgboeren.nl staat

1) Wie

Achtergrond interviewers

- Wie zijn wij, wat komen we doen en waar worden de gegevens voor gebruikt.

Achtergrond zorgboer

- Wat is uw naam
- Wat is uw leeftijd
- Welke opleidingen heeft u gevolgd?
- Wat voor werk heeft u gedaan voordat u een zorgboerderij bent begonnen?

2) Waarom een zorgboerderij

- Waarom gestart met een zorgboerderij?
- Was de zorgboerderij een bewuste keuze voor multifunctionele landbouw of kwam het zomaar op?

3) Waarom deze zorgboerderij

- Wat houdt de agrarische tak van het bedrijf in?
- Welke tak zorgt voor de hoofdkomsten?
- Waarom is er gekozen voor deze plaats (als er geen agrarische tak aanwezig is)
- Wat zijn de missie en visie van de zorgboerderij?
- Wat maakt deze zorgboerderij geschikt voor uw doelgroepen?
 - Wanneer verwijst u een zorgvrager door naar een ander?

4) Cliënt/doelgroep

- Waarom is gekozen voor de aanwezig doelgroepen?
- Wat was uw ervaring met deze doelgroep voordat u een zorgboerderij ging opstarten en hoe is de ervaring nu met deze doelgroep?
 - Veel verschil hoe is dat gekomen?
- Hoe denkt u dat de deelnemers de zorgboerderij ervaren (wat blijkt uit de klanttevredenheid onderzoek)?

De rol van het dier op de zorgboerderij.

5) Dieren

- Welke dieren zijn er op de boerderij?
 - Wat zijn de ervaringen met dieren/ diersoorten?
- Welke dieren waren er al voordat de zorgboerderij werd opgestart?
- Welke dieren zijn voor de zorgboerderij gekocht?
 - Zo ja, waarom?
- Zijn er ook dieren weggedaan voor de zorgboerderij?
 - Zo ja, waarom?
- Merkt u verschil in de uitwerkingen van de aanwezige diersoorten op de verschillende deelnemers?
- Welke dieren hebben uw persoonlijke voorkeur/affiniteit?
- Hoe waarborgt u het dierenwelzijn?
- Hoe waarborgt u de veiligheid van de cliënten als ze met de dieren aan het werk zijn
- Als er al een agrarische veehouderij tak aanwezig was voordat de zorgboerderij werd opgestart, zijn er aanpassingen ingevoerd in de dierverzorging?
- Als er al een agrarische veehouderij tak aanwezig was voordat de zorgboerderij werd opgestart, zijn er aanpassing ingevoerd in de dierverblijven?

6) Werkzaamheden

- Welke werkzaamheden voeren de cliënten uit?
- Welke werkzaamheden voeren de cliënten uit waar dieren bij betrokken worden?
 - Welke dieren en wat voor begeleiding is daarbij?
- Is er gelegenheid voor de cliënten om met de dieren de knuffelen?
- Welke werkzaamheden mogen de cliënten niet uitvoeren en wat is daar de reden van?
- Wanneer worden deze werkzaamheden wel uitgevoerd en door wie?
- Hoe ziet een dag op de zorgboerderij eruit?
- Hoe weten de deelnemers wat hun taken zijn?
- Wat vinden de deelnemers de leukste werkzaamheden?
- Wat vindt de zorgboer zelf het leukst aan het werk?

7) Samenvatting

De interviewer geeft een samenvatting van de besproken punten. Zonodig kan dit na elk topic gebeuren maar het gebeurt in elk geval aan t einde.

8) Overig

- Heeft u nog vragen aan ons?
- Wilt u nog iets vertellen dat we moeten weten over de boerderij of zorgboerderijen in het algemeen?

9) Bedankt

Interviewer bedankt de geïnterviewde voor de tijd en moeite. Geeft ook het presentje.

De rol van het dier op de zorgboerderij.

Topiclijst ervaringsdeskundige doelgroepen

Buiten instelling

1) Wie

Achtergrond interviewers

- Wie zijn wij, wat komen we doen en waar worden de gegevens voor gebruikt.

Achtergrond deskundige

- Wat is uw naam ?
- Wat is uw leeftijd?
- Welke opleidingen heeft u gevolgd?

2) Cliënt/doelgroep

- Met welke doelgroepen komt u in aanraking?
- Wat zijn uw ervaringen met de verschillende doelgroepen?
- Welke doelgroepen kiezen/ stuurt u het meest naar een zorgboerderij?
Wat is daar de reden van?
- Wat ervaart de deelnemer als plus en minpunten van de zorgboerderij?

3) Waarom een zorgboerderij

- Hoe zit een keuzeproces eruit als een cliënt naar u toekomt?
(ingaan op keuzeproces)
- Waarom stuurt u cliënten naar een zorgboerderij?
- Wat kunnen redenen zijn om een cliënt niet naar een zorgboerderij te sturen?

4) Waarom deze zorgboerderij

- Waarop baseert u de keuze voor een bepaalde zorgboerderij
- Wordt er naar bepaalde criteria gekeken van een zorgboerderij om daar cliënten te kunnen plaatsen?

5) Dieren

- Zijn diersoorten ook van invloed op de keuze van een cliënt?
- Kijkt u ook naar allergieën?
- Kijkt u ook naar het lievelingsdier van de cliënt?

6) Werkzaamheden

- Zijn de werkzaamheden die er op de boerderij worden gedaan ook van belang bij de keuze?
Waar wordt dan op gelet?

7) Samenvatting

De interviewer geeft een samenvatting van de besproken punten. Zonodig kan dit na elk topic gebeuren maar het gebeurt in elk geval aan het einde.

De rol van het dier op de zorgboerderij.

8) Overig

- Heeft u nog vragen aan ons?
- Wilt u nog iets vertellen dat we moeten weten over zorgboerderijen en/of cliënten in het algemeen?

9) Bedankt

Interviewer bedankt de geïnterviewde voor de tijd en moeite. Geeft ook het presentje.

Topiclijst deskundige zorg

instelling

1) Wie

Achtergrond interviewers

- Wie zijn wij, wat komen we doen en waar worden de gegevens voor gebruikt.

Achtergrond deskundige zorg

- Wat is uw naam ?
- Wat is uw leeftijd?
- Welke opleidingen heeft u gevolgd?

2) Cliënt/doelgroepen

- Met welke doelgroepen werkt u?
- Wat zijn uw ervaringen met deze doelgroepen?
- Ziet u veranderingen optreden in het gedrag van deze doelgroepen als ze een zorgboerderij bezoeken?
- Wat vindt u leuk aan deze doelgroep?
- Komen de cliënten in hun dagelijkse leven al in aanraking met dieren? (Zoals visitedier)
- Is er een evaluatie met de cliënt en de zorgboerderij over hoe het gaat? Wat zijn de problemen waar tegen aan wordt gelopen en wat zijn dingen die juist goed gaan?
- Wat ervaart de deelnemer als plus en minpunten van de zorgboerderij?

3) Waarom een zorgboerderij

- Hoe zit een proces er uit als een cliënt dagbesteding wil gaan doen?
- Wordt er eerst nagekeken wat de instelling te bieden heeft en vervolgens buiten de instelling/ of wordt er helemaal niet buiten de instelling gekeken?

4) Waarom deze zorgboerderij

- Wat zijn de verschillende opties voor dagbesteding?
- Waarom kiest u van al deze opties de zorgboerderij bij bepaalde cliënten? Is dit gerelateerd aan hulpvraag/beperking?

5) Dieren

- Zijn diersoorten ook van invloed op de keuze van een cliënt?
- Kijkt u ook naar allergieën?
- Kijkt u ook naar het lievelingsdier van de cliënt?

6) Werkzaamheden

- Zijn de werkzaamheden die er op de boerderij worden gedaan ook van belang bij de keuze?
Waar wordt dan op gelet?

De rol van het dier op de zorgboerderij.

7) Samenvatting

De interviewer geeft een samenvatting van de besproken punten. Zonodig kan dit na elk topic gebeuren maar het gebeurt in elk geval aan t einde.

8) Overig

- Heeft u nog vragen aan ons?
- Wilt u nog iets vertellen dat we moeten weten over zorgboerderijen en/of cliënten in het algemeen?

9) Bedankt

Interviewer bedankt de geïnterviewde voor de tijd en moeite. Geeft ook het presentje.

Bijlage IV Dataverzameling

WWW.ZORGBOEREN.NL

de boerderij de zorg adres en contact

In januari 2007 heeft Zorgboerderij 'De Weide Blik' het keurmerk "Kwaliteit laat je zien" gekregen.

Wat is er op de boerderij?

Zorgboerderij 'De Weide Blik'

Wie we zijn

In het Westerkwartier in de provincie Groningen tussen Zuidhorn en Aduard, is gelegen de rustieke biologische boerderij 'De Weide Blik'.

Op 40 ha grasland grazen schapen en Blaarkop koeien. Verder is er een grasland met een linke tunnelkas.

Op De Weide Blik wordt begeleiding en zorg geboden aan mensen met een psychische hulpvraag, mensen met stoornissen uit het autistisch spectrum zoals PDD-NOS, mensen met niet-aangeboren hersenletsel en andere ernstige ontwikkelingsproblemen.

Het werk

Een greep uit onze activiteiten:

- voeren en verzorgen van de dieren: koeien en kalffjes voeren, koeien borstelen, lammetjes en schapekens borstelen
- verzorgen van de groenten- en kruidentuin en tunnelkas, zoals zaaien, planten, oogsten, onkruid wieden, strijken van de siertuin en het erf.
- zorgdragen voor algemene corveetaken, zoals gereedschap onderhouden, schoonhouden van het erf, kantinehulp.
- houten gebruiksvoorwerpen en tuinmeubilair maken
- allerlei onderhoudswerkzaamheden.

En verder ...

Wij bieden een passende dagbesteding aan een gemengde doelgroep. Het leuke is dat zij elkaar op een prettige manier stimuleren en leren samenwerken.

Wij passen de werkzaamheden aan en houden zoveel mogelijk rekening met de wensen en behoeften van ieder individu, (zorg op maat) zodat de deelnemers optimaal en in alle seizoenen bij de boerderij betrokken zijn. Regelmatig vinden evaluatiegesprekken plaats met de deelnemers.

Jaar van opening

Wij zijn in 2003 als zorgboerderij opgestart.

[Ga naar deze pagina](#)

Naam zorgboerderij

Productiemethode en
bedrijfstype

Aanwezig
diersoorten

Activiteiten met
dieren

Jaar van
opening

De rol van het dier op de zorgboerderij.

WWW.ZORGBOEREN.NL

de boerderij de zorg adres en contact

Kwaliteitswaarde zorgboerderijen

In januari 2007 heeft Zorgboerderij 'De Weide Blik' het keurmerk 'Kwaliteit laat je zien' gekregen.

Wat is er op de boerderij?

Zorgboerderij 'De Weide Blik'

Wie kunnen op de boerderij terecht?

De volgende groepen staat het aantal mensen dat op de boerderij terecht kan op de boerderij zorg boerderij:

- mensen met een verstandelijke beperking (2)
- mensen met psychische of psychiatrische problemen (5)
- (ex-)verslaafden
- mensen met een autistische stoornis (2)
- jeugdigen/jeugdzorg (1)
- mensen met niet aangeboren hersenletsel (1)

Maximum aantal deelnemers per dag: 10

Zorgboerderij 'De Weide Blik' werken mensen uit verschillende doelgroepen en leeftijden samen. Van elkaar leren ze van elkaar te helpen. Het aanbod van activiteiten is zorgzaam en gericht op de behoeften van de deelnemers.

Welke zorg biedt de boerderij?

dagbesteding/dagverzorging

Is er nog plaats?

	ma	di	wo	do	vr	za	zo
's ochtends	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
's middags	☒	☒	☒	☒	☒	☒	☒
's avonds	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

betekenis van de iconen:

- ☒ De zorgboerderij is gesloten
- ☒ De zorgboerderij is open en heeft nog plaats
- ☒ De zorgboerderij is open, maar heeft op dat moment geen plaats

De zorgboerderij is open van 09:00 tot 15:30 uur

Kwaliteitsstelsel zorgboerderijen

In januari 2007 is het keurmerk 'Kwaliteit laat je zien' aan deze boerderij verleend.

Verbinding landbouw en zorg

De zorgboerderij is zelfstandig en de financiering gebeurt buiten de zorgverzekering om, bijvoorbeeld via PGB.

Zorgboerderij 'De Weide Blik' biedt ook Zorg in Natura (ZIN).

De boerderij heeft de bedoeling dat deze gegevens minimaal eenmaal per drie maanden gecontroleerd worden. De gegevens van Zorgboerderij 'De Weide Blik' zijn op 5 maart 2011 voor het laatst gecontroleerd.

print deze pagina

Aanwezige doelgroepen en aantal cliënten

Maximale aantal cliënten per dag

Samenwerken/ individueel werken

Vormen van zorgverlening

Is er nog plaats

Keurmerk of certificaat

financieringsvorm

Datum van laatste update

WWW.ZORGBOEREN.NL

de boerderij de zorg adres en contact

Kwaliteitswaarde zorgboerderijen

In januari 2007 heeft Zorgboerderij 'De Weide Blik' het keurmerk 'Kwaliteit laat je zien' gekregen.

Wat is er op de boerderij?

Zorgboerderij 'De Weide Blik'

Adres zorgboerderij

Zorgboerderij 'De Weide Blik'

Friesestraatweg 5a
9837B Aduard
web: www.zorgboerderijdeweideblik.nl

Contactpersoon / info / plaatsing

Mevrouw Pankaja Bours
Telefoon: 050-4031540
E-mail: info@zorgboerderijdeweideblik.nl

Hoe bereikt u ons?

De Weide Blik is gelegen aan de Friesestraatweg (N355), en goed bereikbaar per auto, fiets en openbaar vervoer. Op 10 km afstand van Centraal Station Groningen en 2 km van Station Zuidhorn. Buslijnen 11, 35 en 39 rijden vanuit het centrum van Groningen (o.a. haltes op het Zuiderdiep en op het Centraal station) tot ongeveer 5 minuten lopen van de boerderij. Halte hotel Aduard uitstappen.

print deze pagina

Plaats zorgboerderij

De rol van het dier op de zorgboerderij.

Bijlage V Coderingsschema

Onderzoeks kenmerken	Onder verdeeld in:
Woonplaats	
Regio	provincies
Startjaar	
Doelgroepen vh=verstandelijke handicap as=autistisch nah=niet aangeboren hersenletsel g=gedetineerden v=verslaafden lh=lichamelijke handicap ko=kinderopvang j=jeugdigen so=speciaal onderwijs ou=ouderen o=dementerende ouderen lw=langdurig werklozen bo=burn out az=asielzoekers p=psychische hulpvragen	Aanwezig of afwezig
Doelgroepen aantallen	aantallen
Dagopvang, woon/werk, arbeidstoeleiding, logeren	Aanwezig of afwezig
Methode	Soort landbouw
Dieren en overige activiteiten	Aanwezig of afwezig
finboer=boer in dienst aanleverende instelling	Aanwezig of afwezig
indienstZi=werkbegeleiders in dienst aanleverende zorginstelling	Aanwezig of afwezig
indienstZb=werkbegeleiders in dienst zorgboerderij	Aanwezig of afwezig
finhuur, =aanleverende instelling betaalt huur of onkostenvergoeding en eventueel bedrag	Aanwezig of afwezig
finbudget =financiering uit persoonsgebonden budget en eventueel bedrag	Aanwezig of afwezig
fineigen=financiering uit eigen bijdrage deelnemers en eventueel bedrag	Aanwezig of afwezig
fingeen=geen vergoeding	Aanwezig of afwezig
Dagen opgesplitst in ochtend en middag	Open en er is plaats, open en er is geen plaats, gesloten
Maximaal aantal deelnemers	aantallen

De rol van het dier op de zorgboerderij.

Bijlage VI Interviews

In deze bijlage worden per thema quotes van de interviews weergegeven die niet in Resultaten interview worden genoemd. Deze bijlage is opgebouwd uit dezelfde thema's als Resultaten interview. Deze thema's hebben te maken met de keuze die gemaakt wordt voor een bepaalde zorgboerderij.

De thema's die aan bod komen zijn:

- De zorgboerderij
- Mensen
- Dieren
- Meerwaarde

De zorgboerderij

“Een jaar of 15 terug zijn wij aan die cliënt gaan vragen ‘Goh wat wil jij nou eigenlijk?. Wij bepalen nu wel voor jou maar, heb jij zelf ook wensen?’. Nou en daar schrokken wij van. Aan de hand van die hulpvraag gaan wij dagbestedinglocaties creëren die de hulpvraag kunnen beantwoorden.” (Hille Bergsma, Talant)

Waarom een zorgboerderij?

Ik ben zelf gaan zoeken op internet. Eerst heb ik gewone boerderijen gevonden. Daar ben ik ook wel zelf gaan kijken maargoed de drukte van die mensen en kinderen Gewoon mensen, kinderen, bedrijvigheid. Ik krijg het er helemaal heet van, warm. Ik krijg er stemmen van bij. Dus ik dacht van nou dat is het niet hoor. Toen ben ik verder gaan zoeken en kwam ik op een zorgboerderij in Zoeterwoude. (Een cliënt)

Op zoek naar een zorgboerderij/ hoe worden cliënten gevonden?

“Je hebt mensen die gaan naar de MEE. De MEE heeft dan contacten met bepaalde boerderijen of andere zorgaanbieders en contacten met zorgboerderijen en dan adviseren ze die boerderij en dan gaan mensen daar ook kijken of het bevalt of niet.”

(Reina Ferwerda, onderzoeker zorglandbouw ASG WUR)

De rol van het dier op de zorgboerderij.

“Sommige cliënten komen van school bij Abrona stagelopen. Dus die beginnen op school te kijken wat zou je willen. Zo kunnen ze stage lopen op de instroomgroep zodat ze al kennismaken met wat Abrona heeft en kan bieden. Ook zijn er cliënten die wonen nog thuis en die willen dagbesteding, maar die blijven thuis wonen. Deze cliënten kunnen zich aanmelden bij het klantadviesbureau van Abrona.”

(Gerry Rispens, Abrona)

Aanmelding

“Bij het intake team van Abrona kijken ze voor welk traject een cliënt in aanmerking komt. Een cliënt kan aangemeld worden voor trajectbegeleiding of voor de instroomgroep. Mensen die bij de instroomgroep komen, gaan op een groep kijken welke werkzaamheden ze leuk vinden en als dagbesteding willen gaan doen. Vanuit de instroomgroep kan een cliënt ook kiezen voor dagbesteding op een boerderij. De begeleider heeft het met de cliënt over de boerderij, er kan een bezoek worden gebracht aan de boerderij om te kijken welke werkzaamheden er worden uitgevoerd. Er wordt gekeken of de cliënt de werkzaamheden op de boerderij ook al kan uitvoeren. Als je dan het idee hebt van de cliënt kan op de boerderij werken, dan gaat de cliënt een stage lopen. Dit duurt meestal zes weken. Na zes weken heb je een evaluatie. Dan kijk je of de cliënt daar echt kan werken. Is er genoeg uitdaging? Daar moet je ook naar kijken of wordt iemand overvraagd? Is het duidelijk, dan kan iemand daar geplaatst worden. Is het niet duidelijk dan kan je zeggen, we lopen nog een stage van zes weken om te kijken is het echt wel wat en kan het wel? Dan wordt iemand geplaatst.” (Gerry Rispens, Abrona)

“Ik ben met een zorginstelling hier vlakbij in overleg gegaan. Die wilde heel graag acht mensen plaatsen, er passen er 8 in een busje. Graag 5 dagen in de week, maar er was geen budget voor. Dit hebben we afgeketst. Toen ben ik eigenlijk via de buurjongen, die zat op een ZLMK-school, die moeder zei ‘ze hebben altijd stageplaatsen nodig, probeer dat eens’. Dus hebben we contact opgenomen met de school en zo zijn we een stageplek geworden.” (Paulien van Rijn, De Boerderijn)

“Met Truus dat is de juffrouw van school. Met haar is het idee ontstaan. Ze zei weet je wat, we gaan iets met dieren doen.” (Een cliënt)

De rol van het dier op de zorgboerderij.

Doelgroepen die op de zorgboerderij komen

Dit zijn mensen die de dagbesteding op de zorgboerderij ontvangen.

Mensen op de zorgboerderij

“Op kinderboerderij Doniastate werken mensen met een licht verstandelijke beperking. Dat zijn de cliënten die, om het eenvoudig te zeggen, de cliënten die tussen de wal en het schip invallen. Ze hebben niet een dusdanige beperking dat ze de hele dag ondersteuning nodig hebben. En ze kunnen het ook net niet bolwerken in de maatschappij, want die is te complex. Sommigen cliënten worden nu geconfronteerd met “Goh waarom werk ik niet normaal in de maatschappij? Want op dat dagcentrum was ik verreweg de beste en ik hielp andere cliënten”. Nu is het toch van “Ik werk onder begeleiding en de maatschappij ziet nou ook dat ik een verstandelijke beperking heb”. “(Hille Bergsma, Talant)

“Ze verlaten de school vroegtijdig en hebben bij ons een dagbestedingplek om toch een beetje ritme te houden .”
(Paulien van Rijn, De Boerderijn)

Dieren

Lievelingsdieren

“Op basis van voorkeur voor een bepaald dier proberen we daar zoveel mogelijk op in te spelen. Voor pony’s geldt dat ook. We hebben wel af en toe van die jonge meiden die binnenkomen en die zijn paardengek. Dat duurt meestal tot een jaar of 22/23 en dan komen er andere interesses. Dan is de paardengekte weer over. We spelen er wel op in. Wij hebben een aantal paarden waar ze verschillende dingen mee kunnen doen. Zoals vlechten in de manen en dat soort dingen. Alle dieren hebben hier ook een naam. Behalve de muizen en de allerkleinsten maar alle grotere dieren hier hebben allemaal een naam. “(Hille Bergsma, Talant)

“Dat is er bij ons niet. Je bent toch vaak gebonden aan de boerderij van je regio. Dat is in het normale leven, bij ons is dat vaak wat strakker. Ja, als dat dier daar toevallig is dan is dat mooi. Het is geloof ik ook niet erg belangrijk.” (Gerry Rispens, Abrona)

De rol van het dier op de zorgboerderij.

“Het allerbelangrijkste zijn sowieso de koeien. Ik zeg wel als we geen koeien hebben dan zouden we hier hele andere mensen rond hebben lopen, want over het algemeen zijn koeien en kalfjes echt de belangrijkste dieren van ons bedrijf.” (Paulien van Rijn, De Boerderijn)

“Ja, koeien erg verwacht, maar wel goed. Koeien zijn innemende persoonlijkheden, vind ik. Ze dwingen respect af met de grootte van hun lichaam. Ze hebben mooie ogen. Indrukwekkende ogen. Dat ze eigenwijs zijn, eigenzinnig eigengereid heel nieuwsgierig. Je kan er een band mee opbouwen. Niet zoals met een kat of met een hond, een echt huisdier, maar je kan er wel een band mee opbouwen.” (Een cliënt)

“Martha en Sofie. Martha is een beetje bruine koe en Sofie is ook een beetje bruine koe. Martha gaat misschien kalveren in zomer. John gaat hem in de ochtend melken.” (Een cliënt)

“Ik geloof in het persoonlijke, in het van individu tot individu, dat heb je ook met mensen onderling. Dat heb je zelf met dieren ook. Ik kan me wel voorstellen dat ervaring daar verschil in uitmaakt. Of je van jongs af aan in contact bent geweest met bepaalde dieren en ook hoe je daarin in begeleidt wordt.”

(Reina Ferwerda, onderzoeker zorglandbouw ASG WUR)

De band met het dier

“Er zijn een aantal cliënten die hebben ook een voorkeur. We hebben bijvoorbeeld 1 geit die heet Josje. Die eigenen cliënten zich wel een beetje toe zo van dat is mijn geit. Daar pas ik op die hoort bij mij. Dus je ziet daar wel dat er een stukje verbintenis komt. Ik heb ook een cliënt die is gek van wasberen. De cliënt heeft ook een tatoeage van een wasbeer. We zijn wel bezig om een wasberen verblijf aan te leggen. Zodra dat kan gaan we dat ook doen.” (Hille Bergsma, Talant)

Geschiktheid van dieren

“Wat ik ook tegenkom is dat de ene zorgboer zegt dat kippen niets zijn vanwege het gefladder. Een andere zorgboerderij heeft kippen waar een jongen vanuit die doelgroep, waarover de ene zorgboer zei dat het helemaal niets is, bij zit.”
(Reina Ferwerda, onderzoeker zorglandbouw ASG WUR)

“Als de koeien naar het weiland moeten 's morgens dan gaat de koe met de cliënt aan het wandelen. Dat kunnen wij niet hebben. Er zijn een aantal cliënten die kunnen dat wel aan maar er zijn ook cliënten die dat vervelend vinden. Dus gaan we over op kleinere koeien. De zeboe koe hebben we hier dat is die dwergkoe, die kleine dingen. De cliënt heeft de power over dat beest. Daarnaast kijken we ook naar de knuffelwaarde, de aaibaarheid van een dier.

Nandoes hebben we hebben we hier gehad. Een cliënt vond dat geweldig. We hebben ze, volgens mij, 2 jaar gehad. Ik zag op een gegeven moment de nandoes. Ja het was ook een stelletje dus die beginnen ook een territorium af te bouwen, want die wilden een nest bouwen. Die nandoes zijn hartstikke agressief in de broedsperiode. Door cliënten was het haast niet meer mogelijk om ze te voeren. Daarnaast zag je ook dat onze afrastering vrij open is, want we vinden eigenlijk moeten alle dieren geaaid kunnen worden. Nou die nandoes met die grote koppen door t gaas heen, kinderen pikken cliënten pikken. Dus dat vonden wij eigenlijk dieren die niet op een kinderboerderij thuishoren.”
(Hille Bergsma, Talant)

Aanpassingen dierverblijven

“In het geitenverblijf hebben we wel voor de geiten een sluis gemaakt. Als het hekje open ging om de geiten te voeren, liepen de geiten het hele erf over, want ze waren nooit snel genoeg om het hekje weer dicht te doen als ze er zelf door heen waren.” (Paulien van Rijn, De Boerderijn)

Het dier als middel

“Cliënten vertellen vaak verhalen aan de dieren. Ik heb hier ook weleens een meisje gehad voor vakantieopvang die echt met zichzelf behoorlijk in de knoop zat en die kroop bij een kalf in box en ging heel haar levensverhaal vertellen. Dat luchtte haar enorm op, maar dat was nog een kind en die vond dat heerlijk. Dat kalf lag er lekker bij en deed verder niks, maar luisterde gewoon.” (Paulien van Rijn, De Boerderijn)

“Een cliënt had een lievelingsschaap en dat was Sjoukje. Toen ging zij op een gegeven moment bij Sjoukje in dat hok zitten en begon ze tegen dat schaap te praten. Maar via het schaap heeft de begeleider het probleem met de cliënt aangehaald. Je ziet wel dat bepaalde zaken die bij dieren gebeuren vertaald worden naar wat cliënten zelf hebben meegemaakt. Dus soms komen daardoor nog weggeborgen verhalen naar boven. Het dier kan een middel zijn om iets te creëren. Dus dierverzorging kan niet het doel zijn. Nee, het is een middel om iets te bereiken. Dit klinkt wel crue maar zo is het wel.” (Hille Bergsma, Talant)

“Een jongen gaat om tot rust te komen in het kippenhok zitten. Hij gaat op de grond zitten en laat de kippen over zich heen lopen, dan komt hij tot rust. Sinds hij op die boerderij komt durf hij ook te praten op school. Hij heeft hier een presentatie gehouden over kippen, hij heeft een kip mee gehad in een hokje of in een doosje en die kip laten zien. Die jongen bloeit helemaal op sinds hij op de boerderij is met kippen.”
(Reina Ferwerda, onderzoeker zorglandbouw ASG WUR)

Meerwaarde

Factoren die meespelen

“De maatschappij komt bij de cliënt met vragen. De cliënt hoeft de eerste stap niet te nemen richting de maatschappij. Ik noem het omgedraaide re-integratie. De trots die men heeft. Het goed verzorgen van de dieren, het zorgen dat het er goed uitziet. Het krijgen van complimenten. Dat streelt hun ego en dat heeft ook een hele grote invloed op hun zelfstandigheid en verantwoordelijkheid.” (Hille Bergsma, Talant)

“Nuttig werk doen wat ze in inderdaad nodig hebben. Dat vind ik heel belangrijk.” (Paulien van Rijn, De Boerderij)

De meerwaarde van de zorgboerderij

“Dit is het wel voor mij. De koeien, de natuur, buiten zijn, beesten, veiligheid, vertrouwen, prikkelarm, de eerlijkheid. Ja zeker ook bij boeren dat is toch een apart soort volk. Koeien lenen zich goed voor aanraken, voelen. Ze vinden het heerlijk om gemasseerd te worden en gekriebeld te worden en hartstikke leuk. Dat hebben we op de therapie ook, echt psychomotorische therapie. Dat is ook aanraken dat soort dingen. Voelen, iets voelen. Ik raak, door alle emoties die ik ervaar met de koeien, zo van streek dat ik er bij de GGZ wel over praat. Ik zeg het dan ook wel tegen de zorgboerin, zij kan, dat is ook wel logisch, niet invoelen hoe ik dat ervaar en wat voor impact zo iets heeft. Ze gaat regelmatig mee naar de GGZ, Naar mijn therapie-uur om dat op te frissen. Dat is voor haar, natuurlijk, best nog heel lastig.” (Een cliënt)

“De drijfveer er achter is dat ze verantwoordelijkheid dragen, die heeft een hele positieve invloed op hun leven.” (Hille Bergsma, Talant)

Bijlage VII Begrippenlijst

Tabel 21 gebruikte begrippen

Bedrijfstakingen	Wanneer het agrarische bedrijf naast de zorg nog andere bronnen van inkomsten heeft bijvoorbeeld productie en verkoop van agrarische producten zoals melk, vlees, groenten en graan, dan worden deze productie en de zorg als aparte takken gezien. Dan praat men dus over zorgtak en melk- rundveetak of akkerbouw. De tak waar de hoofdinkomsten uit worden verkregen is de hoofdtak. De andere takken op het bedrijf zijn neventakken.
Cliënten	Mensen met een hulpvraag die een zorgovereenkomst met de zorgboer hebben ten aanzien van hun hulpvraag.
Cliëntgroep	Een groep cliënten met een verschillende hulpvraag die allen een zorgovereenkomst hebben met dezelfde zorgboer.
Dierondersteunde activiteiten	Ook wel AAA genoemd. AAA biedt mogelijkheden voor motiverende, educatieve, recreatieve en/of therapeutische voordelen om de kwaliteit van leven te vergroten. AAA kan aangeboden worden in verschillende vormen en settings en door speciaal getrainde professionals, paraprofessionals en/of vrijwilligers met dieren die aan bepaalde criteria voldoen. In dit onderzoek wordt bedoeld op de vormen van AAA aangeboden op zorgboerderijen. Daarnaast is bij het onderzoeken van de rol van het dier ook het vaststellen van de criteria waar de dieren aan zullen moeten voldoen een deel van het onderzoek. Belangrijke punten bij AAA zijn, de doelen hoeven niet perse in een behandelplan vastgesteld te zijn, vrijwilligers en andere behandelaars zijn niet verplicht uitgebreide voortgangsrapportages bij te houden en de inhoud van de sessie is spontaan (Fine 2006).
Dierondersteunde therapie	Ook wel AAT genoemd. AAT is een doel gerichte (reeks van) bijeenkomsten in welke een dier dat aan bepaalde criteria voldoet een integraal onderdeel van het behandelingsproces vormt. AAT is aangestuurd en/of geleverd door een gediplomeerde hulp- of zorgverlener met expertise op dit vlak en waarvan de behandeling binnen het bereik van zijn/haar professie ligt. Voor elke individuele cliënt worden doelen gesteld en wordt voortgang gemeten, er wordt een cliëntdossier aangelegd. Een therapeut dient voor deze vorm bevoegd en bekwaam te zijn met het ook op de wet BIG (Fine, 2006).
Doelgroep	Een groep cliënten met dezelfde beperking. De doelgroepen die in dit onderzoek worden gebruikt staan in de tabel doelgroepen aangegeven.
Zorgboerderij	Een zorgboerderij is een agrarisch bedrijf waar mensen met een zorg of hulpvraag een waardevolle dagtaak vinden (Verenigde zorgboeren, 2010). Wanneer over zorgboerderij gesproken wordt, duidt dit op zaken betreffende het bedrijf.

De rol van het dier op de zorgboerderij.

Zorgboer	De zorgboer is de leidinggevende die actief betrokken is bij zowel de zorg als de agrarische bezigheden. Dit hoeft dus niet in alle gevallen de eigenaar van de zorgboerderij te zijn. Het kan dat een eigenaar niet betrokken is bij de boerderij en de zorg omdat hier een manager/bedrijfsleider voor is aangesteld. Het begrip zorgboer wekt de indruk dat het hier ten alle tijden om een man gaat, echter er kan ook zorgboerin gelezen worden. Wanneer over de zorgboer(in) wordt gesproken wordt de persoon bedoelt en gaat het over zaken als persoonlijke motieven voor de start, doelgroepkeuze, capaciteit en competentie van de zorgboer.
Zorgvrager	Een individu met een zorgvraag, pas wanneer deze persoon invulling van de zorgvraag heeft gevonden bij een instantie/zorgboerderij wordt deze cliënt genoemd.

Fine, A.H., (2006) Handbook on animal assisted therapy, Academic Press Cambridge

Verenigde zorgboeren (2010), De zorgboerderij een formule die werkt. Gevonden op 20 sept 2010 op www.zorgboeren.nl

Bijlage VIII Begrippenlijst Doelgroepen

Tabel 22 gebruikte begrippen zorg, (Verenigde Zorgboeren, 2010)

Mensen met een verstandelijke beperking	Mensen met een laag intelligentieniveau (IQ <70) en soms daaraan gekoppeld gedragsproblematiek.
Mensen met een psychische hulpvraag	Mensen die door (tijdelijke) psychische problematiek ondersteuning nodig hebben bij het functioneren in de maatschappij.
Mensen met een lichamelijke beperking (Ex-) gedetineerden	Mensen met die een lichaamsdeel niet goed kunnen gebruiken (arm, been etc.) (MEE Friesland 2010), al dan niet gepaard met andere beperkingen. Mensen die na het plegen van een delict hun vrijheid hebben moeten inleveren en (in de meeste gevallen) begeleiding behoeven bij de nieuwe kans in de maatschappij.
(Ex-) verslaafden	Mensen die door verslavingsproblematiek geen aansluiting vinden in de sociale en werkende maatschappij.
Jeugdzorg	Jongeren in de leeftijd tot 18 jaar die op verschillende terreinen extra zorg, ondersteuning, begeleiding e.d. ontvangen. Binnen de jeugdzorg zijn verschillende doelgroepen te onderscheiden, zoals jeugdigen die jeugdhulpverlening nodig hebben en jeugdigen met een licht verstandelijk beperking.
Jongeren uit het speciaal onderwijs	Jongeren die vanwege een verstandelijk beperking en/of gedragsproblematiek speciaal onderwijs volgen, bijvoorbeeld op een ZMLK-school of een ZMOK school.
Dementerende ouderen Ouderen	Mensen veelal ouder dan 55 jaar die geïndiceerd zijn in het spectrum dementie. Mensen ouder dan 55 jaar die ondersteuning behoeven bij een zinvolle dag invulling
Langdurig werklozen	Mensen die langdurig werkloos zijn en die het eerst komende jaar geen baan in het vooruitzicht hebben.
Mensen met autisme	Jongeren en volwassenen met een stoornis uit het autistisch spectrum: al dan niet gepaard met andere beperkingen.
Mensen met niet – aangeboren hersenletsel	Mensen die door een ongeval of ziekte hersenletsel hebben opgelopen waardoor zij beperkingen ondervinden bij het functioneren in de maatschappij.
Mensen met burn- out	Mensen die door werk en/ of privé leven last hebben van burn-out verschijnselen waardoor (volledig) werken (tijdelijk) niet mogelijk is.
Kinderopvang	Dagopvang (voor kinderen met beperkingen) voor kinderen van 0 tot 4 jaar en buitenschoolse opvang van kinderen tot 12 jaar.
Asielzoekers	Mensen die asiel hebben aangevraagd en wachten op een verblijfsvergunning.
Anders	Mensen die buiten de hierboven gespecificeerde doelgroepen vallen, maar wel een beperking hebben die leidt tot een hulpvraag die ingevuld kan worden op een zorgboerderij.

Mee Friesland (2010). Lichamelijke beperking. Gevonden op 4 oktober, 2010, op www.meefriesland.nl

Verenigde Zorgboeren (2010), Landbouw en Zorg Groeit. Gevonden op 24 september, 2010, op www.landbouwzorg.nl

De rol van het dier op de zorgboerderij.